

glasilo

vrhovnega sveta

leto XCII september–december 2011

411

Pascual Chávez

INKULTURACIJA SALEZIJANSKE KARIZME

**»Čeprav sem osvobojen vseh, sem vendar postal
služabnik vseh, da bi jih čim več pridobil«
(1 Kor 9,19)**

Pascual Chávez

INKULTURACIJA SALEZIJANSKE KARIZME

**»Čeprav sem osvobojen vseh,
sem vendar postal služabnik vseh, da bi jih čim več pridobil«
(1 Kor 9,19)**

Pascual Chávez

INKULTURACIJA SALEZIJSKE KARIZME

»Čeprav sem osvobojen vseh, sem vendar postal služabnik vseh,
da bi jih čim več pridobil« (1 Kor 9,19)

GVS 411

Naslov izvirnika

L'INCULTURAZIONE DEL CARISMA SALESIANO

“Pur essendo libero da tutti, mi sono fatto servo di tutti per
guadagnare il maggior numero” (1 Cor 9,19)

Atti del Consiglio Generale (Glasilo vrhovnega sveta)
letu XCII september–december 2011, št. 411

Atti del Consiglio Generale je uradni organ animacije
in obveščanja za salezijansko družbo

Prevedel: dr. Alojzij Slavko Snoj

Uredil: Marjan Lamovšek

Računalniški prelom: Marjan Lamovšek

Izdal in razmnožil

Salezijanski inšpektorat, Ljubljana

Namesto rokopisa za člane salezijanske družbe
Ljubljana, 2011

Rim, 16. avgusta 2011
obletnica don Boskovega rojstva

Dragi sobratje!

Pišem vam na dan, ko začnemo triletno pripravo na dvestoletnico don Boskovega rojstva. Vzajemno si voščimo, da bi bili zvesta inkarnacija našega ljubljenega očeta in da bi postali, kakor on, znamenje Božje ljubezni, posebno za mlade.

Kot izhodišče za to okrožnico sem hotel vzeti zelo lepo in pomenljivo besedilo prvega pisma Korinčanom, v katerem sv. Pavel izjavlja, da je, potem ko se je odpovedal pravici, izvirajoči iz svobode, zavestno hotel postati služabnik vseh, da bi jih čim več privedel k veri v Kristusa. Judom je postal kakor Jud, s tistimi, ki so bili brez postave, se ni postavljaj pod Mojzesovo, ampak pod Kristusovo postavo; bil je slaboten s slabotnimi; z eno besedo, vsem je postal vse. In sklenil: »Vse delam zaradi evangelija, da bi bil tudi sam deležen njegovih obljub« (1 Kor 9,19–23). Tu najdemo vzor misijonarja: on je tisti, ki se popolnoma poisti z vsakim od svojih naslovljencev, samo da bi jih pridobil za Gospoda kar največje število.

V zadnjem svojem pismu sem vas povabil, dragi sobratje, da bi povsod po svetu živeli v pristnem misijonarskem duhu. Zato sem vam ponudil »razmislek o misijonarskem poslanstvu Cerkve in naše Družbe, posebno

o evangelizaciji kot o redni dejavnosti Cerkve in Družbe (410,7). Danes želim premišljevati z vami o temi, ki je v tesnem razmerju s tistimi, že prej obravnavanimi; osvetljuje zelo pomemben vidik za zagotavljanje pristnosti in učinkovitosti našega poslanstva v Cerkvi. Želim vam spregovoriti o inkulturaciji salezijanske karizme, nalogi, ki jo imam za toliko bolj nujno potrebno, kolikor bolj spoznavam resničnost celotne Družbe.

Salezijanska »karizma je počelo edinosti Družbe« in bo ostala »zaradi svoje rodovitnosti vir različnih načinov življenja enega in istega salezijanskega poklica« (K 100), če nam bo uspelo presaditi jo hkrati z zvestobo in ustvarjalnostjo tja, kamor smo povabljeni in kjer delujemo. Reči moremo, da je ta presaditev karizme v različne kulture več kot stoletna obveza naše Družbe od prvih misijonskih odprav, ki jih je don Bosko poslal v Argentino; in lahko priznamo, da ni manjkalo razveseljivih sadov. Vendar moramo priznati, da je danes izziv veliko bolj zahteven, ker smo navzoči na vseh celinah in v stiku z najrazličnejšimi kulturami. Prepričani smo, da bi mogli ostati zvesti Bogu, ki nas pošilja, in mladim, ki so naši prednostni naslovljenci, moramo velikodušno živeti salezijansko istost. To pa ne pomeni, da jo je treba udejanjati povsod na isti način. Salezijansko poslanstvo bo pomenljivo in učinkovito in bo zato imelo prihodnost, če nam bo uspelo predstaviti ga hkrati v zvestobi njemu samemu pa tudi domačega v kulturnem območju, kjer ga opravljamo; z drugimi besedami, če si bo don Bosko – po zaslugi njegovih sinov – znal privzeti lastni obraz v vsaki kulturi, ki ga sprejema.

1 ZAKON SLEHERNE EVANGELIZACIJE

»Salezijanski poklic nas postavlja v srce Cerkve in nas popolnoma izroča v službo njenega poslanstva« (K 6). Konstitucije tudi pravijo, da »poslanstvo daje vsemu našemu življenju čisto določen pečat« in »opredeljuje nalogo, ki jo imamo v Cerkvi« (K 3). To pomeni, da je poslanstvo del naše karizmatične istosti, tako da bi polom poslanstva prinesel tudi polom karizme. Poslanstvo, ki ne bi bilo ustrezno inkulturirano, je nedvomno neuspešno

poslanstvo: »Prilagojeno [Inkultuirano] oznanjevanje (*accomodata praedicatio*) razodete besede mora ostati zakon sleherne evangelizacije«. ¹

Poslanstvo se ne rojeva iz Cerkve, temveč iz vstalega Gospoda (Mt 28,19; Apd 1,8), ki ga je zaupal svojim pričevalcem (Lk 24,46–48), ko jim je zagotovil navzočnost in pomoč svojega Duha (Jn 20,22–23). Pa tudi samo Kristusovo poslanstvo ne izvira iz njega, temveč iz Očeta, ki »je namreč svet tako ljubil, da je dal svojega edinorojenega Sina« (Jn 3,16), »rojenega iz žene, rojenega pod postavo, da bi odkupil tiste, ki so bili pod postavo, da bi mi prejeli posinovljenje« (Gal 4,4–5). Poslanstvo torej izvira iz Božje notranjosti, iz katere se rojeva Sin in ki ga pošilja, da bi se učlovečil v zgodovini in razodel svojo ljubezen ter tako izpolnil načrt odrešenja. Iz Boga Očeta izhaja tudi Tolažnik, ki ga je Jezus poslal svoji Cerkvi (Jn 15,26); ona je, kakor prej že Jezus (Lk 4,18–19), začela svoje poslanstvo, ko je prejela in sprejela dar Duha (Apd 2,1–33). Kakor za Cerkev tako velja tudi za Družbo: poslanstvo ni najprej tisto, kar sicer opravljamo v blagor drugih. Poslanstvo je pravzaprav tam, kjer je Bog navzoč v osebi svojih poslancev: v Sinu, v Duhu in v skupnosti. Tako je poslanstvu odvzeta čezmerna teža odgovornosti glede uspehov in postane učinkovito in vidno razglašanje Božje ljubezni, ki se razodeva najprej v bitju in nato v dejavnosti njenih poslancev. Cerkev ima smisel samo kot znamenje in orodje za izročanje te misijonarske trojiške Božje ljubezni; vse dejavnosti Cerkve so namreč prepojene od Božje ljubezni, ki je vir poslanstva Cerkve. ² Po poklicu smo pridruženi temu poslanstvu, da bi bili »v Cerkvi znamenje in nosilci Božje ljubezni do mladih, zlasti najbolj revnih« (K 2).

Ko je torej nastopila »polnost časa« in je Bog hotel odkupiti tiste, ki so bili pod postavo, ter jih posinoviti, nam je poslal svojega Sina, večno Očetovo Besedo (Jn 1,14). Prišel je med nas, da bi bil deležen človeške zgodovine, spustil se je v naročje žene kakor v območje posebne kulture. Gre za ponižanje Besede, za sprejemanje narave služabnika, ne da bi se oklepal svoje enakosti z Bogom, temveč je izpraznil samega sebe (Flp 2,6–7). To,

¹ Drugi vatikanski cerkveni zbor, *Cerkev v sedanjem svetu* (CS), 44.

² Prim. Benedetto XVI, *Discorso ai partecipanti alla X Assemblea Plenaria del Pontificio Consiglio per il Dialogo Interreligioso*, Roma, 7 giugno 2008.

da je pripadal času in prostoru – ne dozdevno, temveč resnično – razodeva privolitev Boga človeku z razglasitvijo svoje neskončne ljubezni. Jezus iz Nazareta zares v polnosti prevzema kulturo sodobnikov z vso njihovo veličino in njihovo zamejenostjo, kot sin posebnega ljudstva, Izraela tistega časa. Zares je bil pokoren Očetu in zares pokoren človeku!

Prav s pokorščino do tega načrta je Sin postal naš Odrešenik. »Kar ni privzeto, ni odrešeno.« »Kar je kdaj privzeto, ne bo nikdar izgubljeno.«³ To sta dve patristični načeli, ki dobro izražata ta paradoksalni zakon odrešenja: ni odrešenja brez učlovečenja, niti učlovečenja brez inkulturacije. Potrditi namreč »prirojeni misijonarski značaj Cerkve pomeni bistveno pričevati, da se naloga inkulturacije kot celovitega širjenja evangelija in njegovega doslednega uvajanja v miselnost in življenje še danes nadaljuje in je srce, orodje in cilj nove evangelizacije«.⁴

2 SPREMEMBA KULTURNIH PARADIGEM

Nosilec salezijanskega poslanstva v svetu je danes skupnost približno 16.000 članov, navzočih na vseh celinah in v 132 raznih deželah. Četudi se vsi sobratje ne zavedajo, v naši Družbi doživljamo znani pojav globalizacije. To nas sooča z vedno nujnejšim izzivom, da eno in isto salezijansko karizmo uresničujemo v mnogih različnih družbenih, verskih in kulturnih okoljih. Ni dvoma, da je salezijanska karizma ena, veljavna za vse in vsakogar. A ni je mogoče živeti samo v eni obliki. Če karizma ni dobro zakoreninjena v kulturi, v kateri skupnost opravlja svoje poslanstvo, ne bo mogla sprostiti možnosti odrešenja, ki jih vsebuje, ne bo v našem času prišla do izraza pomenljivost naše zgodovine in ne bo mogla obstajati v prihodnosti.

Med svojimi obiski po inšpektorijah imam neredko vtis, da veliko naših sobratov, ki jih zaposlujejo trenutne apostolske dejavnosti, ne daje

³ A. Grillmeier, *Jesus der Christus im Glauben der Kirche I*, Freiburg 1979, v: LThK 8, 954–955.

⁴ Giovanni Paolo II, *Discorso al termine dei lavori del Consiglio Internazionale per la Catechesi*, Roma, 26 settembre 1992.

potrebne pozornosti taki odgovornosti. Postavi se tudi kakšno vprašanje glede začetne formacije. Očitno je, da se v letih formacije v mladem sobratu pospešuje osebno prisvajanje karizme, morda pa se zanemarja oziroma se ne daje prava vrednost vzgoji za primerno kulturno občutljivost, s posebnim ozirom na mladinske kulture.

Doživljamo veliko spremembo, kateri ne ubeži niti Cerkev niti Družba, spremembo, ki poraja krizo in negotovost, prav tako pa obuja novo pričakovanje in daje resnične priložnosti, ki smo si jih pred časom komaj predstavljali. Menim, da je nujno potrebno tu omeniti, četudi na kratko, nekatera dejstva, ki bolje predstavljajo spremembo, ki je v teku, in ki postavljajo pod vprašaj našo obliko posvečenega življenja vzgojiteljev in uresničevanje našega poslanstva.

2.1 Globalizacija

Globalizacija nedvomno označuje zgodovinsko obdobje, v katerem živimo. Gre za neustavljivi in novejši pojav, ki se najprej tiče novih oblik pravne, proizvodne in finančne organizacije, ki so nastale v tako imenovanem »prvem svetu« z določenim namenom, da bi na svetovni ravni ustvarile enoten trg in povečale dobiček. Globalizacija ni uspela združiti in poenotiti le gospodarske razmere, temveč tudi slog življenja, kulturo in na splošno »politično pravilne« ideologije, prilagojene zahodnemu vzoru. Globalizacija je odpravila daljave in meje, zbližala je narode in ljudi; danes je mogoče poslati na vse strani sveta skoraj neskončno število sporočil. Ta možnost, v nekaj sekundah povezati kraje, ki so oddaljeni tisoče kilometrov, je uspela postaviti razmere tudi proizvodnim in trgovinskim sistemom: kapital nima več ene domovine in tudi ni več zagotovljenih določenih delovnih mest in gotovosti državljanov, ko vidimo valove priseljencev in pojave, ki so povezani z njimi. Treba je priznati, da je globalizacija ponudila in ponuja nedvomne prednosti, in tudi reči, da je določala in določa vse spremljajoče pojave sodobne družbe, ki je zdaj postala »globalna vas«. Tako so dežele do včeraj različne po kulturi, izročilu, verovanju in modi pogreznjene v mešanico, ki grozi njihovi značilni istosti.

Gre torej za dvoumno resničnost, ki ima namen izenačiti vse in vsakogar po merilih, ki ne spoštujejo različnosti in izključujejo tistega, ki se

ne prilagaja. »Imamo vtis, da se zapleteni mehanizmi, ki jih je ustvarila globalizacija gospodarstva in sredstev družbenega obveščanja, nagibajo k postopnemu spreminjanju človeka v eno od tržnih spremenljivk, v nadomestno blago, v popolnoma nepomemben dejavnik v odločilnih izbirah. Človek je v nevarnosti, da se počuti tako zmletega od mehanizmov svetovnih razsežnosti in brez obraza z vedno večjo izgubo svoje istosti in svojega osebnega dostojanstva. Zaradi takih mehanizmov morejo tudi kulture, če niso sprejete in spoštovane v njihovi izvirnosti in bogastvu, temveč nasilno prilagojene zahtevam trga in mode, priti v nevarnost poenotenja (homologizacije). Iz tega izhaja kulturni proizvod, ki ga označuje površinsko združevanje različnosti (sinkretizem), v katerem vladajo nove lestvice vrednot, pogosto izhajajočih iz samovoljnih meril, materialističnih in potrošniških, ki se upirajo kakršni koli odprtosti Presežnemu.«⁵

V Družbi in tudi v Cerkvi nismo tuji temu procesu in moramo resno vzeti izziv za pospeševanje in izročanje »žive kulture, kulture, ki je sposobna pospeševati komunikacijo in bratstvo med različnimi skupinami in narodi ter med različnimi področji človeške ustvarjalnosti. Z drugimi besedami: današnji svet nas izziva, da bi spoznavali in spoštovali drug drugega v različnosti lastnih kultur in po njih.«⁶ Po naših apostolskih navzočnostih in še bolj znotraj naših redovniških skupnosti, ki so vedno bolj večkulturne, smo poklicani, da bi živeli in izpričevali občestvo, v katerem »vzajemna pozornost pomaga preseči osamljenost, komunikacija sili vse, da bi se čutili soodgovorne, odpuščanje zaceli rane ... Narava karizme v taki skupnosti združuje moči, podpira zvestobo in usmerja apostolsko delo vseh v enotno poslanstvo. Da bi Cerkev današnjemu človeštvu predstavila svoj pravi obraz, nujno potrebuje podobne bratske skupnosti, ki že s tem, da so, dajejo svoj prispevek novi evangelizaciji, ker nazorno kažejo sadove nove zapovedi.⁷

⁵ Giovanni Paolo II, *Discorso ai membri delle Pontificie Accademie in occasione della sesta seduta pubblica*, 8 novembre 2001.

⁶ Giovanni Paolo II, *Discorso ai Rappresentanti del mondo della cultura e della scienza*, Tbilisi, Georgia, 9 novembre 1999.

⁷ Janez Pavel II., *Posinodalna apostolska spodbuda Posvečeno življenje* (1996), CD 65, 45; Benedetto XVI, *Omelia nella Solennità*, 23 giugno 2011.

Z bratskim življenjem med nami in kot ustvarjalci miru ter solidarnosti z vsemi pospešujemo edinost človeške družine in preoblikovanje sveta po Božjem srcu. »Iz vere, ki jo živimo s pogumom, izvira tudi danes, kakor v preteklosti, tista rodovitna kultura, oblikovana iz ljubezni do življenja«,⁸ ki zaznamuje salezijansko karizmo. Tako bomo mogli učinkovito opraviti našo nalogo in ponuditi izvorni prispevek, da bi se namreč mogli »ustvarjalno soočati z izzivom inkulturacije in obenem ohranяти lastno istost«.⁹

2.2 Medverski dialog

Pri našem apostolskem delovanju smo, razen s procesom inkulturacije, vedno bolj soočeni, včasih tudi izzvani, s kulturno različnostjo, še posebno pa z versko; to so pojavi, ki prešinjajo sedanji svet. Nagnjenju, da bi izenačili vse, kar označuje proces globalizacije, ki je v teku, se zoperstavlja neko močno poudarjanje kulturnih posebnosti in verstev, starejših in novejših; prav te zahtevajo priznanje in spoštovanje, poskušajo se uveljaviti in podpirati, včasih se odzivajo fundamentalistično, kadar opazijo grožnje za svojo istost in svobodo izražanja. Tako je medverski dialog v sedanjih zgodovinskih okoliščinah postal nova in neodložljiva nujnost in s tem preiščljena prvina poslanstva. Cerkev si je že dolgo prizadevala, da bi »gradila mostove prijateljstva s privrženci vseh verstev, z namenom, da bi raziskala pristni blagor vsake osebe in družbe v njeni celoti«.¹⁰ Čeprav ima evangelij še naprej »osrednjo in nenadomestljivo vlogo« v njenem poslanstvu, pa je »medverski dialog del evangelizacijskega poslanstva Cerkve«.¹¹ S posvečanjem evangelizaciji je torej vsak vernik in vsaka krščanska skupnost poklicana, da izvaja ta dialog.

⁸ Benedetto XVI, *Discorso all'Assemblea del II Convegno di Aquileia*, 7 marzo 2011, v: *Il Regno*, Documenti 56(2011), 322–323.

⁹ Janez Pavel II., *Posinodalna apostolska spodbuda Posvečeno življenje*, CD 65, 51: »Izziv inkulturacije morajo posvečene osebe sprejeti kot poziv k rodovitnemu sodelovanju z milostjo, ko se približujejo različnim kulturam« (CD 65, 79).

¹⁰ Benedetto XVI, *Discorso ai Rappresentanti delle Chiese e comunità ecclesiali e di altre Religioni non cristiane*, Roma, 25 aprile 2005.

¹¹ Janez Pavel II., *Okrožnica Odrešenikovo poslanstvo*, CD 46, 44.55.

Za salezijance, ki danes delujejo v blagor mladih v vseh mogočih okoliščinah, vključno z misijoni, medverski dialog ne more veljati za postransko dejavnost v življenju vernih in tistih, ki so v službi vere, niti ni samo kaka čisto osebna izbira ali izbira Družbe, temveč ga priznavamo kot »potrebno služenje človeštvu«,¹² še več, nekaj, »kar izvira iz svojskih zahtev vere. Izhaja iz vere in mora biti hranjen iz vere«.¹³

Pogovor med verujočimi različnih ver in tudi z neverujočimi je namreč »pot vere«.¹⁴ Ne zahteva, da bi se odpovedali kaki prvini naše krščanske istosti, ne temu, kar verujemo, ne kar živimo, ali da bi dali to v oklepaj ali celo pod vprašaj. Prav nasprotno. Naši sogovorniki, pa najsi bodo mladi, ki jih vzgajamo, ali osebe, ki sprejemajo naše vzgojno delo, želijo vedeti, in to z vso pravico, jasno spoznati, kdo smo, kaj mislimo in za koga delamo. Gotovo, da vzgajamo in spremljamo mlade kristjane na njihovi poti vere, a prav tako se zavedamo, da so vedno bolj številni mladi in sodelavci, ki pripadajo ali drugim veram ali so z verskega vidika ravnodušni in celo neverujoči; iščejo nas kot vzgojitelje, spremljevalce na poti in voditelje. Zato se jim približamo z iskrenim zanimanjem, živimo in delamo z njimi v popolnem spoštovanju njihove svobode, vedno pa se predstavimo kot veseli pričevalci za Jezusa Kristusa in zvesti člani naše verske skupnosti.

Bolj kot metoda za opravljanje salezijanskega poslanstva je dialog za nas način, da bi ga uresničili. Če obstaja dialog pri dejavnosti, ki nas spodbuja, da iščemo konkretne oblike poštenega sodelovanja, »ko uporabljamo naše verske in karizmatične uvide, da bi pospeševali celosten človeški razvoj, zavzemajoč se za mir, pravičnost in varovanje stvarstva«, se bomo morali kot vzgojitelji osrediniti predvsem na dialog življenja, ki preprosto predpostavlja, da »živimo drug ob drugem in da se učimo drug od drugega, tako da rastemo v medsebojnem razumevanju in medsebojnem spoštovanju«.¹⁵

¹² J. L. card. Tauran, *Intervento nella VI Conferenza di Doha sul Dialogo interreligioso*, 13 maggio 2008.

¹³ Pontificio Consiglio per il Dialogo Interreligioso, *Lettera ai Presidenti delle Conferenze Episcopali sulla Spiritualità del Dialogo*, 3 marzo 1999, 1.

¹⁴ Benedetto XVI, *Discorso ai partecipanti alla X Assemblea Plenaria del Pontificio Consiglio per il Dialogo Interreligioso*, Roma, 7 giugno 2008.

¹⁵ Benedetto XVI, *Discorso ai Rappresentanti istituzionali e laici di altre religioni*, Londra, 17 settembre 2010.

Tako se dialog spremeni v oznanilo; to sta »dva načina za izvajanje poslanstva Cerkve«. ¹⁶ Mi ga uresničujemo kot verujoči in vzgojitelji: v dialogu z drugimi verujočimi pričujemo za Kristusa in ga posnemamo »v njegovi skrbi in sočutju za vsakogar v spoštovanju osebne svobode«. ¹⁷ Oznanjevanje lastne vere dobiva v svetu, ki je zaznamovan z verskim pluralizmom, nove odtenke, ki jih je treba še raziskovati. Popolnoma predani Bogu, hodimo skupaj z ljudmi različne vere in kulture naproti skupnemu Očetu; postavljamo jih v središče naših skrbi, poslušamo in prisvojimo si vprašanja, ki jih vznemirjajo, in iščemo skupaj odgovore, ki dajo smisel naši skupni zgodovini.

2.3 Okoliščine mladih

Globalizacija in medverski dialog sta okoliščini, ki salezijansko poslanstvo danes nagovarjata »od zunaj«, izhajajo namreč iz sedanje spremenjene kulturne paradigme. V Družbi pa opažam zelo skrb vzbujajoč pojav, ki more postaviti v tvegan položaj neodložljivo odgovornost, ki jo imamo za inkulturacijo salezijanske karizme v blagor mladih z vzgojo in evangelizacijo. Tu pa tam zaznavam med sobrati neki bolj ali manj zavesten odpor in včasih neko odkrito nesposobnost, da bi se s simpatijo približali, da bi bistroumno osvetlili – kar je sad študija – in iskreno sprejeli nov slog izražanja, ki označuje mlade danes, nič manj kot skupne izkušnje, s katerimi oblikujejo svoj »izreden slog življenja«, ¹⁸ tisti namreč, ki se navadno pokaže v prostem času, skoraj vedno ob robu običajnih družbenih institucij.

Sad globoke kulturne spremembe, v katero smo pogreznjeni na našem Zahodu, je npr. razlaga resničnosti bolj kot spremenljive zgodovine

¹⁶ Pontificio Consiglio per il Dialogo Interreligioso, *Dialogue and Proclamation. A Reflection and Orientations on Interreligious Dialogue and the Proclamation of the Gospel of Jesus Christ*, 82. Roma, 19 maggio 1991.

¹⁷ Pontificio Consiglio per il Dialogo Interreligioso, *Lettera ai Presidenti delle Conferenze Episcopali nella spiritualità del Dialogo*, 6. Roma, 3 marzo 1999.

¹⁸ J. González-Anleo – J. M. González-Anleo, *La juventud actual*, Verbo Divino, Estella 2008, 44. Za predstavitev mladinskih oblik življenja v zahodni družbi, prim. monografijo *De las tribus urbanas e las culturas juveniles*, *Revista de estudios de Juventud* 64(2004),39–136.

kakor pa trdnega pojava ter zahteva posameznika, ki se vidi in dojema kot absolutna vrednota, v nenehnem iskanju sebe, opremljen z neko skoraj neomejeno svobodo eksperimentiranja in ponosen na svojo osebno samostojnost (avtonomijo). V takem položaju pa mladi – polovica svetovnega prebivalstva je pod dvajsetim letom – na žalost postanejo bolj žrtve kot protagonisti. Brez korenin in odklopljeni od čvrstih opornih točk, so prisiljeni, da sami poskrbijo za osebno istost in izberejo določeno pot uredničenja. V družbi ne najdejo, in pogosto niti v Cerkvi, vzorov, ki bi jih mogli prevzeti, privlačnih ciljev, za katerimi bi stremeli, in niti zaupljivih vodij, na katere bi se obrnili, toliko bolj, ker je družina odsotna ali nepripravljena, šola pa se zdi daleč od mladinskega sveta in nesposobna ob vzgojni in didaktični metodologiji.¹⁹ Z vedno večjim uživanjem svobode brez norm in obzorij, potopljeni v vedno bolj zapleteno in nejasno kulturno podnebje, zajeti in včasih potegnjeni od tržišča z mnogimi in različnimi verskimi in moralnimi vrednotami, so primorani, da si »oblikujejo lastno življenje brez priročnika z navodili«.²⁰

Naš 26. vrhovni zbor osvetljuje ta položaj, ko govori o novih obzorjih, in pravi: »Priznavamo tudi pričakovanje duhovno in kulturno revne mladine, ki potrebuje naše pomoči: to so mladi, ki so izgubili smisel življenja, ki pogrešajo čustveno toplino zaradi neurejenih družin, razočarani in izpraznjeni zaradi porabniške miselnosti, versko brezbrizni, brez motivacije zaradi permisivizma, etičnega liberalizma in zaradi kulture smrti, ki je že tako razširjena.«²¹

Ta čustvena osamljenost ni edina in, rekel bi, ne najhujša oblika bivajske revščine, na katero naletijo mladi danes. Velika večina tistih, ki naseljujejo t. i. »tretji svet«, dobro pozna ekonomsko revščino, družinsko negotovost, rasno razlikovanje, vzgojno in kulturno pomanjkanje, neusposobljenost za delo, nizkotno izkoriščanje, zlorabljeno zaposlovanje delovne sile, zastrtost obzorij, ki dušijo življenje, razne odvisnosti in druge družbene stranpoti.

¹⁹ »Ali ni v tem zanemarjanju mladih resno znamenje zatona naše kulture?«, U. Galimberti, *Grozljivi gost – nihilizem*, Modrijan, Ljubljana 2009.

²⁰ J. A. Marina, *Aprender a vivir*, Ariel, Barcelona 2004, 183.

²¹ *Dokument 26. vrhovnega zbora*, Salezijanski inšpektorat, Ljubljana 2008, 98.

Zemljevid mladinske zmedenosti daje tako mučno sliko, da kliče k nujnemu spreobrnjenju k sočutju (Mr 6,34; 8,2–3), kajti prav vsi se čutimo poslane, da bi bili zanje »znamenje in nosilci Božje ljubezni« (K 2). Zadostuje preprost seznam okoliščin, da bi razumeli, kako je neodložljivo tako stanje:

Približno sto milijonov je otrok ulice, ki so raje izbrali cesto kot naravno bivališče (habitat), ker so bile njihove družinske okoliščine tako neznosne. Nekateri najdejo zatočišče v luknjah in kanalih, tisoč samo v Bukarešti, milijon v zahodni Evropi, 12 milijonov po svetu.

Približno 300.000 je otrok – vojakov, ki so vključeni v redno vojsko ali kot najeti morilci; mladi, in že so v službi smrti.

Vedno bolj v porastu je število zlorabljenih otrok, žrtev pedofilije in t. i. seksualnega turizma: po podatkih UNICEF-a naj bi bilo vsako leto milijon otrok dano v seksualno trgovanje; trgovina, ki prinese 13 milijard dolarjev vsako leto.

Računajo, da je 250 milijonov mladoletnih, dečkov in deklic med 5 in 15 leti, ki so prisiljeni v delo, ki je sicer prepovedano zaradi telesne, duševne ali duhovne nevarnosti; včasih so zaslužnjeni kljub že stoletje zakonito odpravljene sužnosti.

Število mladih, ki so revni in obrobni, brez dostopa do dobrin, do katerih ima pravico vsaka oseba, se dviga nad vsako predvidevanje: več kot 600 milijonov otrok živi pod pragom revščine, 160 milijonov je podhranjenih; 6 milijonov jih vsako leto umre od lakote: 17 tisoč na dan, 708 vsako uro ...

Nikogaršnjih otrok, brez staršev, doma, domovine, je 50 milijonov. Tistih brez šolanja, nepismenih je 130 milijonov. Najmanj 6 milijonov otrok je pohabljenih; govorijo o 4 milijonih žensk in otrok – prisilnih darovalcev organov.

Vsako minuto na petih celinah 5 otrok zboli za AIDS-om; skoraj 11 milijonov mladoletnih je okuženih z virusom. Samo v Afriki je 13 milijonov sirot, povzročenih od AIDS-a. Koliko je še otrok okuženih s tuberkulozo, malarijo, meningitismo, hepatitisom, kolero, ebolo ...?

Več kot 50 milijonov otrok je beguncev in/ali pribežnikov kot žrtev rasnih sovraštev, vojn, preganjanj, nagnetenih po begunskih taboriščih ali razkropljenih po svetu.

Pred tem tako dramatičnim pregledom globokih ran mladinskega sveta salezijanci – kakor don Bosko – ne moremo ostati brezbržni. Smo »na strani mladih, ker zaupamo vanje, v njihovo voljo, da bi se učili, študirali, izstopili iz revščine in vzeli v roke lastno prihodnost ... Smo na strani mladih, ker verjamemo v vrednoto osebe, v možnost drugačnega sveta in predvsem v veliko vrednost vzgojnega prizadevanja.« Taka nesreča je spodbudila našo vest: 20. aprila 2002, ob sklepu 25. vrhovnega zbora, smo jaz in 231 predstavnikov salezijancev po svetu podpisali poziv, namenjen vsem tistim, ki imajo odgovornost v odnosu do mladih, ki pa predvsem zavezuje nas: »Preden bo prepozno, rešimo mlade, prihodnost sveta.«²²

2.4 Prekvasiti digitalno celino

»Če hoče Cerkev ostati zvesta svojemu poslanstvu vesoljnega zakramenta odrešenja, se mora naučiti govorice mož in žena vsakega časa, naroda in kraja. Mi salezijanci pa se moramo na poseben način naučiti in uporabljati govorico mladih. Brez dvoma v današnji Cerkvi, pa tudi znotraj naših ustanov obstaja resen problem govorice. V osnovi gre za problem komunikacije ter inkulturacije evangelija v družbena in kulturna okolja; gre za problem vzgoje za vero za nove rodove.«²³ Ta napor za inkulturacijo salezijanske vizije življenja v sedanjem svetu mora nujno vključiti v svoj cilj novo digitalno celino. (Digitalna celina pomeni v številkah in kodih računalniško dostopna predstavitev sedanjega sveta, op. prevajalca). Ne gre le za stvarnost orodja, temveč za novo oblikovanje kulturnih ključev [sporazumevanja]. Četudi je res, da to odpira še neznane možnosti medsebojnega sporazumevanja, vsebuje tudi doslej še neznane nevarnosti.

²² Dokument 25. vrhovnega zbora, *Poziv za rešitev mladine vsega sveta, Salezijanska skupnost danes* (2003), Salezijanski inšpektorat, Ljubljana 2003, 110–112.

²³ Govor vrhovnega predstojnika Pascuala Cháveza Villanueva ob sklepu 26. vrhovnega zbora, v: *Dokument 26. vrhovnega zbora*, Salezijanski inšpektorat, Ljubljana 2008, 127.

Izraz »digitalna celina« je posrečen izraz papeža Benedikta XVI., ki ga je uporabil v svoji Poslanici za svetovni dan družbenega obveščanja leta 2009, ko je povabil mlade, da bi evangelizirali svoje tovariše.

Imamo svetoписemsko podobo, ki nam more pomagati, da bi razumeli, kaj naj bi pomenilo inkulturirati karizmo na digitalni celini. Najdemo jo v Matejevem evangeliju, 13,33 (in Lk 13,20–21): žena je umesila kvas »v tri merice moke, dokler se ni vse prekvasila«. Kaj bi moglo pomeniti: »da bi se prekvasila digitalna celina«? – gre za preprosto podobo, ki pa dobro izrazi našo zaskrbljenost v trenutku, ko se svetovni splet spreminja iz *www 2.0* v *www 3.0* (dajmo le ta primer); od spleta, ki se je osredinil na medosebno povezovanje, v splet, ki medsebojno povezuje podatke glede na njihov pomen. Gre za spreminjanje, ki se neopazno uresničuje pred našimi očmi, podobno tistemu, ki ga povzroča kvas v testu. Kdo od nas ni kliknil povezavo (link) z velikim mestom in ni zagledal skoraj neskončne možnosti – gostišč za prenočitev, dogodkov za sodelovanje, krajev za obiskovanje – so vsi odgovori na osebno zanimanje? Je računalnik zaznal vsa ta zanimanja? Zanesljivo ne, toda znal je ustvariti pomensko povezavo, v tem primeru med zanimanji in ponudbami. Odgovor je v razumevanju semantike (vede o pomenu besed), toda samo človeška bitja lahko ponudijo (morejo ponuditi! in tega ne smemo pozabiti) semantične zveze, ki jih strojem uspeva izvajati.

Klasično krščansko duhovno izročilo nam daje še drugo podobo, ki nam more pomagati pri tem razumevanju. Najdemo jo v knjigi *Notranji grad* sv. Terezije Avilske; to je besedilo, ki za svojo uporabnost ne pozna časovnih omejitev. Takole pravi: »Začela sem misliti na dušo, kakor da bi bila grad, narejen iz samega diamanta ali iz najčistejšega kristala.«²⁴ Potem nas vodi po sedmih bivališčih ali prostorih, od katerih je vsak del poti k dokončnemu združenju z Bogom, ki biva sredi gradu. To utegne biti druga podoba, ki pomaga pri gibanju po digitalni celini. Predstavimo si grad kot digitalno celino, z mnogimi prostori in povezavami. Kako bomo našli pot, ki nas bo vodila v središče? So razni prostori pomensko povezani? Je mogoče najti poti, da bi prišli do cilja? Središče je še Bog, seveda,

²⁴ Terezija Avilska (1515–1582), *Notranji grad*, Družina Ljubljana 2004, I, 1, 1.

in Kristus je vodnik, toda »Kristusovo oznanilo v svetu novih tehnologij predpostavlja njihovo globoko razumevanje za njihovo dosledno ustrezno uporabo«. ²⁵

Še tretja podoba nam more priti na pomoč: pomislimo na vrt, ki je malo zanemarjen, a ne brez stezic in s številnimi plezajočimi ovijalkami. Lahko se sprehajamo po vrtu in hodimo po stezicah ali pa tudi s pomočjo ovijalk. Toda predstavljamo si lahko, kako se vse prepleta pod zemljo, kjer se vse razvija v zapleten ekosistem, morda neurejen, toda pretežno poln življenja!

Vsaka od treh podob: kvas, grad in ekosistem nam pomaga, da bi bolj polno razumeli pomen, kaj pomeni inkulturacija karizme na digitalni celini. To je ena od nalog nove evangelizacije. Na neki način gre za prikrito nalogo, a z oznakami, ki jih moremo zaznati. Imamo resničnega voditelja v navidezni (virtualni) grad, če pomagamo tehnologiji, da bo v službi poslanstva. In povabljeni smo vstopiti v to območje, morda neurejeno, v ekosistem, ki je poln življenja, zavedajoč se, da Jezus hoče, da smo tam v njegovem imenu!

Ne moremo se upreti, da ne bi danes živeli, ali vsaj deloma živeli, na digitalni celini. Manuel Castells modro zatrdi: »Mogel bi kdo reči: zakaj me ne pustiš pri miru? Nočem vedeti za tvoj internet, za tvojo tehnološko civilizacijo, za tvojo družbo omrežja. Hočem živeti mirno svoje življenje. Če je to tvoje stališče, tedaj imam zate slabo novico. Če se ne zanimaš za poročila, se vendar poročila zanimajo zate. Od tedaj, ko boš hotel živeti v tej družbi, v tem času in na tem kraju, se boš moral ukvarjati z družbo komunikacij.« ²⁶

Da ne bi bili v nasprotju z našo voljo potegnjeni na digitalno celino, se moramo odpraviti tja stvarno in učinkovito. Danes to pomeni, med drugim, da skrbimo za pomenljive strukture, da uvajamo kakovostne povezave v na-

²⁵ Benedetto XVI, *Messaggio per la XLIII Giornata Mondiale delle Comunicazioni Sociali*, Roma, 24 gennaio 2009.

²⁶ M. Castells, *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business, and Society*, University Press, London 2001, 282.

ših dokumentih in podatkih. Moremo iskati npr. raziskovalne tehnologije s podatki, ki bolj upoštevajo semantično strukturo kakor pa skrb, da bi se pokazali »lepi« in privlačni. Prva naloga za vsakega salezijanca je, da »ščebeta« (tweet), se povezuje z elektronsko pošto ali piše! Zadnjo nalogo pa imajo tisti, ki so odgovorni za tisoče salezijanskih spletnih strani po svetu.

Ta zadnja skupina v Družbi ni majhna četa! Le malo skupnosti, centrov in ustanov nima spletne strani. Odgovorni – salezijanci in laiški sodelavci – imajo vedno bolj pomenljivo vlogo v svetu, ki vključuje ter inkulturira karizmo na digitalni celini. Prav oni lahko povzročijo, da »karizma« postane danes pomembno raziskovana beseda in jo prinašajo v okolja, ki jih mi želimo določati, namesto da bi jih prepustili raziskovalnim naključjem, da o njih ugibajo naključno ali zmotno.

Z drugimi besedami, vstopiti in delovati na tem področju zahteva jasnost idej, živo etično zavest, izrazito vzgojno in duhovno občutljivost, nič manj kakor ustrezno poznanje orodij in zakonitosti, ki jih obvladujejo. Služba družbenega obveščanja je na tem področju dejavna in že lahko nudi sobratom in laičkim sodelavcem zanimiva razmišljanja ter v določenih primerih natančne tehnične nasvete. Ne gre za nasvete, ki bi bili dani iz veselja do svetovanja, niti za ponujeno tehnologijo iz veselja nad tehnološko modo. Služba družbenega obveščanja deluje v polnem soglasju s tistimi iz pastorale, formacije in misijonov, v blagor karizme in skupnega poslanstva. Družno nam pomagajo inkulturirati in s tem ponuditi in širiti v našem svetu, ki je v trajnem in hitrem spreminjanju, obzorje vere, utemeljeno na videnju našega očeta don Boska.

Naj povzamem: Družba se je obvezala, z vzgojo in preventivo, da bo vrnila besedo mladim, da jim bo pomagala najti sebe, da jih bo spremljala s potrpežljivostjo in zaupanjem na poti njihove osebne rasti, da jim bo nudila orodja, da bi se s trudem preživljali; toda sočasno se zavzemamo, da bi jim ponudili njim primeren način za oblikovanje odnosa z Bogom. To želimo doseči s tem, da smo jim v življenju blizu in govorimo njihov jezik, jih podpiramo ne le kot naše prednostne naslovljence, temveč predvsem kot sopotnike. Ali pa: nam nič ne pove dejstvo, da se je naša Družba rodila oddaljenega 18. decembra 1859 med fanti, natančno med šestnajstimi mladostniki med 15 in 21 letom, ki so po don Bosku prišli do dejanske

izkušnje rešitve in napredovanja in so hoteli sodelovati pri njegovem poslanstvu tako, da so prevzeli vlogo oseb – protagonistov?

Da bi na novo ustvarili salezijansko karizmo v raznoterih okoliščinah, v katerih živimo, ni dovolj, da jo prilagodimo raznim mladinskim okoljem. Potrebno je več. V mlade moramo »vlagati« in jim pomagati, da postanejo osebe – protagonisti in zanesljivi sodelavci, ter nikoli pozabiti, da so razlog naše posvetitve Bogu in našega poslanstva.

3 PRVA CERKEV, VZOREC IN PRAVILO INKULTURIRANE EVANGELIZACIJE

Evangelij je nastal, je bil oblikovan in oznanjen v čisto posebni kulturi.²⁷ Vemo, da so bila pričevanja o Jezusovem vstajenju (1 Kor 15,3–5; Apd 2,24–35), o njegovem mesijanstvu (Apd 5,42; 9,22), vesoljnem gospodstvu (Apd 2,36) in tudi vabila k spreobrnjenju (Apd 2,40; 3,19) bila izražena v kulturnih pojmi, ki so bili lastni Izraelcem. Ko je bila ta nova vera predstavljena Judom, ni bilo potrebno dodati ne dolgih razlag pojmov (Apd 3,21–26) in tudi ne kakega uvoda vsebovani misli (Apd 2,25–32.34–35). Dovolj je pomisliti na prvi Petrov govor v Jeruzalemu na binkoštni praznik (Apd 2,14–41) pa najdemo dober primer evangelizacije, ki je popolnoma inkulturirana v versko miselnost pridigarja in tudi njegovih poslušalcev.²⁸

3.1 Dobra inkulturacija – uspelo poslanstvo

Samo dvajset let po Jezusovi smrti in po zaslugi čudovitega misijonarškega razširjenja, ki ga je izvajala skupina helenistov (Apd 6,1; 9,29), so

²⁷ Za to biblično razmišljanje prim. J. J. Bartolomé, *Paolo di Tarso. Una introduzione alla vita e all'opera dell'apostolo di Cristo*, LAS, Roma 2009, 177–192.

²⁸ Drugi dober primer inkulturacije evangelija, ki pa ni uspela, je Pavlov govor v Atenah, mestu, polnem malikov (Apd 17,16–31). Ko je Pavel govoril radovednim poslušalcem o njim neznanem Bogu, so mu dali govoriti, dokler ni omenil vstajenja od mrtvih; to je bila za njihovo kulturo nesprejemljiva trditev.

v krščanskih skupnosti postali večina po rodu in kulturi poganski verniki. Očitno je bilo, da se starejši Gospodovi učenci niso bili pripravljene spoprijeti s položajem, ki se je polagoma ustvaril kot posledica odpiranja poganov evangeliju in vključevanja v življenje skupnosti.

Ni šlo več za umestitev v skupnost nekaterih posameznikov, kot je bil etiopski evnuh (Apd 8,26–40) ali stotnik Kornelij (Apd 10,1–11.18). Treba se je bilo prilagoditi navzočnosti celotnih skupnosti druge narodnosti, miselnosti in različnih navad znotraj enega in dokončnega Božjega ljudstva. Celotna skupnost v Jeruzalemu, v kateri so od začetka bili verniki različnega kulturnega porekla (Apd 2,5–12; 6,1; 9,29), je imela težave, ki so izhajale iz sobivanja (Apd 6,1–6), in je celo trpela preganjanje zaradi tega (Apd 8,1–3). V igri je bila sama istost novega skupnega življenja, nastalega iz enotnega priznavanja Jezusa Kristusa.

Podrobno poročilo, ki nam ga nudijo viri, potrjuje pomembnost, ki ga temu sporu pripisuje bodisi Pavel, eden izmed glavnih oseb pri tej zadevi (Gal 2,1–10), bodisi Luka (Apd 15,1–35). Četudi ti dve pripovedi nista popoln zapisnik poročila, pa tudi ne nepristranski, se iz njiju more razbrati bistvo; razprava se je osredinila na vprašanje obreze: jo je potrebno ali ne ukazati novim kristjanom, ki niso Judje? V ozadju je bila želja, da bi pogane vključili v judovsko ljudstvo kot pogoj (*conditio sine qua non*) za vključitev v krščansko skupnost. Obreza je bila in je morala ostati znamenje zaveze (1 Mz 17,11), znamenje istosti Božjega ljudstva in dokaz njegove vernosti. Posledično pa se ni štel, da je dovolj verovati v Jezusa; to vero bi se moralo vcepiti v red Mojzesove postave.

Navade kristjanov helenistov, ki niso zahtevali obreze – kar pa so delali Judje »z bogaboječimi« –, da ne bi ovirali spreobrnjenja poganov, so nekateri imeli za prilagodljivo ravnanje, tuje Božji odrešitjski volji. Zasluga apostola Pavla je, da se je jasno zavedal in strastno branil misijonarsko ravnanje, ki ni nalagalo judeizacije vernikov, ki so prišli iz poganstva. Res je, da ni on začel te navade, a usvojil jo je z doslednostjo in prepričanjem (Apd 11,22). Pavel govori o razlikovanju med »evangelijem za neobrezane«, ki ga je oznanjal, in »evangelijem za obrezane«, ki je bil zaupan Petru. Treba je povedati, da gre za dva edinstvena izraza v vsem starem slovstvu.

Na ta način je bil enoten evangelij (Gal 1,6–9) različno sprejet glede na kulturno stališče poslušalcev. Oznanjali so vedno samo Jezusa Kristusa, a ne na enak način in ne z izvajanjem istih postopkov za Jude in pogane.

3.2 Edinost v veri, različnost v izkušnjah

Za temi dogodki se skriva vzorec (paradigma) ali pravilo, ki more usmerjati ravnanje: začenja se namreč velika sprememba judaizma, kateremu se je rodil dedič njegovih obljub. Ta se ne čuti zavezanega, da bi se držal postave, ki je bila dotlej edino zagotovilo za udeležbo pri zavezi z Bogom. To dejstvo je še bolj odločilno za začetek krščanske skupnosti, ker je že živela po Jezusovem evangeliju, ločeno od Mojzesove postave (Rim 3,21), torej svobodna od tiste hebrejske kulture, ki je bila dotlej njeno naročje in prevleka.

V igri je bilo nič manj kot [samo]zavedanje krščanske skupnosti, ki se je postopno videla odvezano od Mojzesove postave in torej ni bila več samo judejska. To ne pomeni, da je postava postala nekoristna; ona je ohranila svojo vrednost, a samo za nekatere, medtem ko je bila vera v Gospoda Jezusa podarjena vsem in za rešitev vseh. Kristusovi privrženci, naj so bili Judje ali pogani, so postali od tega trenutka in za vedno novo Božje ljudstvo, pravi Izrael.

Ko se spreobrnjenec iz poganstva ni smelo naložiti druge sužnosti razen prijetnega jarma vere v Kristusa, so pogansko-krščanske skupnosti postale priznane in polnopravne članice telesa, ki je Cerkev; od znotraj so vsi živeli po isti veri, a ne vsi na enak način. Kakor Pavel piše sredi petdesetih let, mora vsak nadaljevati, da »živi tako, kakor mu je odmeril Gospod« (1 Kor 7,17): kakor poganu ni treba postati Jud, da bi mogel biti kristjan, enako tudi Judu ni treba nehati živeti kot Jud, da bi postal kristjan. Tako se krščansko življenje nagiba k mnogovrstnosti kultur, ker ni samo ene edine izključno krščanske kulture.

Za judovsko-krščanske skupnosti in za evangelizacijo Judov so ostali veljavni predpisi, ki so bili pomembni do tedaj. A se je zdrobilo tisto judovsko pojmovanje postave in zgodovine odrešenja in Božjega ljudstva, ki

ni dopuščala zraven obstoja še druge poti odrešenja. To je predpostavljalo veliko spremembo – zagotovo bolečo – za prve kristjane, ki so bili vsi Judje: mogli so nadaljevati pokorščino postavi (1 Kor 9,20–21) kot delu svojih navad in šeg prednikov, toda niso smeli izključiti nejudovskih bratov v veri. Tako se je nagibalo ne k stapljanju kulturno različnih skupin, temveč k bratskemu sobivanju, da bi vsak ohranil lastno istost.

3.3 Spominjati se revežev

Soglasje, ki sta ga dosegli obe strani, je uzakonilo možnost oznanjevanja evangelija dvojnim poslušalcem, poganom in Hebrejcem, in zagotovilo pravično enakost med obema vrstama misijonarjenja, ki sta bili že v teku: moglo oziroma moralo se je živeti krščansko na način Judov ali pa na način poganov (Gal 2,14). Različna se je pokazala oblika kako živeti vero, medtem ko je ona ostala enotna in enotno je bilo tudi skupno življenje.

Ta edinost, zapečatenata s podano desnico »v znamenje občestva« [Pavlu in Barnabu], je bila potrjena s prošnjo, »da bi se spominjala revežev« (Gal 2,9–10), kar sta hitro sprejela. Dejstvo ni nepomembno. Pavel takoj pove, da je vzel zelo resno to nalogo. In res, zbiranje denarja za uboge v Jeruzalemu je postal sestavni del njegove misijonarske evangelizacije (Gal 2,10; Rim 15,25–26; 1 Kor 16,1–3; 2 Kor 8–9). Reveži, ki se jih je bilo treba spomniti, so bili judovski kristjani Palestine, ki so v trenutku velikega navdušenja za skorajšnji Gospodov prihod dali na razpolago skupnosti »premoženje in imetje« (Apd 2,45; 4,32–35). Ne pozabiti nanje je postala za Pavla pomembna pastoralna naloga, ki je okrepila občestvo med različnimi cerkvami (1 Kor 11,23–26; Rim 15,27), tako odločilna, da jo je začel upoštevati kakor bogočastje in je samega sebe imenoval »služabnik Jezusa Kristusa« (Rim 15,16).

»Da bi se spominjala revežev« ni pomenilo le gmotno pomoč, temveč je bilo dejansko uresničevanje edinosti Cerква; bilo je kakor povezati medsebojno ljubezen med njimi (Rim 13,8). Pavel si ni mogel zamisliti, da bi vernik, Jud ali pogan, mislil, da ne potrebuje drugega (1 Kor 12,14–26).

3.4 Ogroženo sožitje

Sodeč po pričevanju samega Pavla (Gal 2,11–21), pa skupnost ni rešila enega pomembnega vprašanja, namreč svobodne udeležbe pri skupni mizi s strani kristjanov, ki so prišli iz poganstva sveta. Družbeni in kulturni odpor judovskih kristjanov, da bi sedli za mizo s komer koli (3 Mz 17,8–14; 18,6–9), je izviral iz prastarega in globokega strahu, razumnega za skupnosti, ki so vedno v manjšini, da bi jih sprejeli za svoje (asimilirali) in da bi izgubili lastno istost. Dva misijonarska vzorca, z različnimi obrednimi in kulturnimi zahtevami, nista mogla drugače kot ovirati skupno življenje. Sobivanje med Judi in pogani znotraj same krščanske skupnosti je bilo tako ogroženo. Ne bi bilo bolje izpovedovati isto vero v skupnostih, ločenih z družbenimi, kulturnimi in verskimi pregradami?

Luka in Pavel, četudi z različnimi razlogi, ne podpirata takega sklepa. Luka omenja tako imenovano apostolsko pismo (Apd 15,13–29; 21,25). V njem se prepoveduje jesti meso, žrtvovano malikom (3 Mz 17,8; 1 Kor 8,10), naroča se zdržati krvi (3 Mz 17,10–12) in mesa zadušenih živali (1 Mz 9,4; 3 Mz 17,15; 5 Mz 14,21), zapoveduje se izogibati nezakoniti združitvi (zakon med krvnim sorodstvom? 3 Mz 18,6–18; 1 Kor 5,1–13). Te izvorno bogočastne zapovedi so temeljile na starozaveznih predpisih za pogane, ki so bivali v Izraelu (3 Mz 17–18); po rabinskem izročilu so spadali v sedem zapovedi, ki bi morale obvezovati vsakega človeka.

Samo dejstvo apostolskega pisma predpostavlja v krščanski skupnosti dvojno navzočnost, hebrejsko in pogansko, in potrjuje trajanje težav v tistem skupnem življenju, ki ga je vzbudilo poslanstvo med pogani. Prepovedi ostudnih stvari so zadevale pripadanje judovsko-krščanski skupnosti kristjanov iz poganstva in so bile usmerjene v olajšanje odnosov med dvema skupinama; merile so torej na to, da bi podpirale sožitje s tem, da bi odpravile najbolj odbijajoče sooznačenje, ki so ga Hebrejci povezovali s pogani. S tem, ko so kristjanom iz poganstva naložili samo te obveznosti (Apd 15,29), niso postavili pod vprašaj njihove krščanske istosti. Nasprotno: potrdili so svobodo glede obreze in postave, zahtevali pa so nekatere odpovedi kulturne narave, da bi olajšali judovskim kristjanom skupnost življenja. S tem je postavljeno načelo: bolj pomembno kot lastna kultura

je brat, za katerega je Kristus umrl, kar bo Pavel poudaril drugje (1 Kor 8,11).

Zdi se, da je Pavel pozabil ta ukaz: ne omenja ga v svojem opisu dejstev (Gal 2,9) in ne pojavi se nikoli v njegovih pismih, četudi se je v kakšni okoliščini moral soočiti s podobnimi vprašanji (1 Kor 5–6; 8,1–11,1; Rim 14). Vsekakor je hitro postalo očitno, da je manjkala ureditev, ki bi z vsemi posledicami priznala kristjane s poganskim poreklom za od Boga ljubljene brate.

3.5 Dejstvo in načelo

Kot potrditev teh napetosti znotraj krščanske skupnosti v petdesetih letih se je ustvaril nevaren položaj, blizu razkolu, ki ga je jeruzalemska skupnost hotela in znala preseči. Priznala je, ne brez truda, da porajajoče se krščanstvo ni bilo samo mesijansko gibanje po judovskem vzorcu. Če je mogla biti živa zavest o lastni istosti, je morala biti še bolj živa obramba celovitosti (univerzalnosti) odrešenja.

Skupnost v Jeruzalemu nam nudi izhodišča, da bi našli rešitev naših vprašanj glede inkulturacije evangelija; ponuja nam smeri za soočenje z njimi in njihovo reševanje. Videti moremo in se naučiti:

da so resnična vprašanja krščanskih skupnosti tista, ki se porajajo z oznanjevanjem evangelija. Zaskrbljenost, da bi rešili evangelij v vsej njegovi resnici (Gal 2,5.14), se je pokazala, potem ko je bilo delo misijonarjenja opravljeno in je njegova razumna posledica. In še glede vprašanja, ki so ga obravnavali v Jeruzalemu: kristjani niso imeli predhodnih rešitev; iskali so jih v skupnosti, s pogovorom in bratskim razločevanjem.

Videti moremo in se naučiti, da se oznanjevanje evangelija, ki se je moralo prilagoditi privržencem iz judovstva in poganstva, ravna po zgodovinskih danostih in se mora prilagoditi potrebam poslušalcev; prav zato ne bo manjkalo težav za izpovedovanje iste vere in za skupno življenje. Toda take težave, čeprav neizogibne, ne morejo razbiti občestva, ki se rojeva iz iste poklicanosti k odrešenju.

Če se za oznanilo odrešenja poslušalcu Besede oznanjevanje evangelija mora inkulturirati, je lastna kultura tržljiva, da bi zaživel skupno odrešenje. Sam Pavel to izpričuje: »Čeprav sem osvobojen vseh, sem vendar postal služabnik vseh, da bi jih čim več pridobil. Judom sem postal kakor Jud, da bi pridobil Jude; tistim, ki so pod postavo, kakor bi bil pod postavo, čeprav sam nisem pod postavo, da bi pridobil tiste, ki so pod postavo. Tistim, ki so brez postave, kakor bi bil sam brez postave, čeprav nisem brez Božje postave, ampak sem pod Kristusovo postavo, da bi pridobil tiste brez postave. Slabotnim sem postal slaboten, da bi pridobil slabotne. Vsem sem postal vse, da bi jih nekaj zagotovo rešil. Vse delam zaradi evangelija, da bi bil tudi sam deležen njegovih obljub« (1 Kor 9,19–23). Seveda pa je brat, za katerega je Gospod umrl in ki ne more biti nikoli žrtvovan. Nepremostljiva meja pri oznanjevanju evangelija torej ni kultura, ki ga prinaša, pa tudi ne tista, ki ga sprejema, temveč sopotnik v veri, ki se mu ne smemo nikoli odreči. Razlog je v tem, da sama kultura, kakor koli pomembna, nima neomejene vrednosti, kajti absolutna je samo ljubezen.

4 S POGLEDOM NA DON BOSKA

V sedemdesetih letih 19. stoletja je don Bosko došel do vrha svoje podjevnosti in svoje delavnosti. Vodil ga je edino »prvi od vedno postavljeni cilj kot življenjsko poslanstvo: rešitev mladih, spremljanje, vzgoja.«²⁹ Prizadevanju za širjenje že tako številnih mladinskih ustanov so se pridružile skrbi in naporni postopki za ustanavljanje in pridobivanje pravnega priznanja podpornih in animacijskih organizacij, kot je to Salezijanska družba, Družba hčera Marije Pomočnice, Združenje salezijancev sotrudnikov. »Sočasno temu se je leta 1875 porodila zadnja pobuda, namreč misijonarska. Hitro je sledilo razširjenje vzgojnih metod in tako imenovanega salezijanskega duha z nastajanjem dejavnega in duhovnega gibanja, ki se je vidno širilo po svetu.«³⁰

²⁹ P. Braidó, *Don Bosco prete dei giovani nel secolo delle libertà*, Vol. II, Terza edizione, LAS, Roma 2009, 9.

³⁰ P. Braidó, *Don Bosco prete dei giovani nel secolo delle libertà*, Vol. I, Terza edizione, LAS, Roma 2009, 370.

4.1 Misijonska pobuda

Misijonski ideal je don Boska spremljal vedno.³¹ Živel je v času velikega misijonskega prebujenja, zato se je njegov poklic, da je postal apostol mladine, rodil in razvil kot »razraščanje zarodne ideje ... tiste, da bi pridobival duše s krščansko vzgojo mladine, še posebno revne, in v slogu ter s sredstvi, ki so bila na voljo«³² v njegovem pedagoškem sistemu. In tako so za don Boska misijoni postali »prednostno področje, na katerem se more udeležati njegov posebni poklic apostola mladine«.³³ Ko je polagoma odkrival Božje načrte, se je usmerjal v dva različna in dopolnjujoča se načrta: »Svojo pozornost je še naprej usmerjal v misijonsko dejavnost, vzporedno pa je začel gojiti idejo o ustanovitvi lastne družbe.«³⁴

Gotovo, evangelizacija Patagonije je bila misijonsko poslanstvo (*missio ad gentes*), prava zasaditev Cerkve (*plantatio Ecclesiae*), ki je bila namerano začeta z navzočnostjo salezijanskih misijonarjev med italijanskimi priseljenci v Buenos Airesu in v San Nicolás de los Arroyos, 250 km severozahodno od glavnega mesta. To ni bilo samo zaradi kulturne bližine in prijateljske podpore (da se ne bi čutili osamljene, temveč med prijatelji, rojaki),³⁵ temveč zato, ker je obupen verski in moralni položaj priseljencev zahteval, »da je bila navzočnost med Italijani bolj potrebna kakor med domorodci«.³⁶ Don Bosko je odobral, da so se njegovi z duhovniškimi

³¹ MB X, 53–55: »Nekdanje misijonarske želje, ki so v času življenja v konviktu don Boska silile, da se je naučil malo španščine in pripravil kovčke, da bi se pridružil oblatom Device Marije, niso nikoli ugasnile, pripoveduje sam don Bosko.« P. Stella, *Don Bosco nella Storia della Religiosità cattolica I: Vita e opere*, LAS, Seconda edizione, Roma 1979, 168.

³² A. Caviglia, *La concezione missionaria di Don Bosco e le sue attuazioni Salesiane*, v: *Omnis terra adoret Te*, 24(1932), 5.

³³ L. Ricceri, *Il Progetto missionario di Don Bosco*, v: *Centenario delle Missioni Salesiane 1875–1975. Discorsi commemorativi*, LAS, Roma 1980, 14.

³⁴ A. Favale, *Il progetto missionario di Don Bosco e i suoi presupposti storico-dottrinali*, LAS, Roma 1976, 10. Don Boskov misijonarski načrt je povzročil zaznavno rast poklicev. To je sam potrdil: »Pomnožitev prošenj za vstop v Družbo ... je bila zares ena od učinkov, ki jih je povzročila odprava misijonarjev.« MB XI, 408.

³⁵ P. Stella, *Don Bosco nella Storia della Religiosità cattolica I, Vita e Opere*, LAS, Seconda edizione, Roma 1979, 171.

³⁶ G. Cagliero, *Lettera a Don Bosco*, 4 marzo 1876, v: ASC A1380802.

poslanstvom in v vzgoji otrok najprej posvečali italijanskim delavskim družinam; ta apostolat ni bil veliko drugačen od tistega, ki so ga salezijanci začeli povsod. Tako je menil, med drugim, da se bodo njegovi misijonarji mogli bolje pripraviti na poslanstvo med »divjaki«, kot jih je imenoval,³⁷ v pokorščini Gospodovemu povelju.³⁸ Njegov najgloblji namen, ki mu je dajal prednost, pa so bili misijoni v Patagoniji.³⁹

V apostolatu med italijanskimi priseljenci pa tudi v misijonarski navzočnosti med domorodci je don Bosko dajal prednost najbolj zapuščenim mladim in je skrbel za vzgojno ponudbo. »Mi vemo – pravi don Bosko – in to sem videl v sanjah, da napreduje in more storiti veliko dobrega misijonar, ki ga obdaja velika krona mladih.«⁴⁰ In ko je govoril s papežem o evangelizaciji Patagonije, je dejal, da je nameraval »napraviti venec zavodov, ki bi jo obkrožali in skoraj ločili od druge Amerike«.⁴¹ »Prav v tem,« pripoveduje don Barberis, »je utemeljeval svoje rožnato upanje v srečno prihodnost svojih misijonov, ker se bodo naši oprijeli revne mladine: kdor bo šel po tej poti, je trdil blaženi [Janez Bosko], ne bo nazadoval.«⁴²

Odločitev, da bi se »navezali na narodne množice z vzgojo revne mladine«,⁴³ ni le zamisel, da bi metoda evangelizacije postala učinkovita,⁴⁴

³⁷ Izraz »divjaki« pri don Bosku zajema in nakazuje vse prebivalce patagonske zemlje, ne pa vse Indijance. To razlaga možnost, da je bilo med Indijanci mogoče najti fante, ki so čutili klic v pripravo na duhovništvo. E. Ceria, *Commento alla lettera 1493, A don Giovanni Cagliero*, 12 settembre 1876; Epistolario III, Ceria, 95; F. Desramaut, *Don Bosco en son temps (1815–1888)*, SEI, Torino 1996, 957–958.

³⁸ Prim. Don Boskov nagovor ob slovesu pri obredu 11. novembra 1875, v: G. Barberis, *Cronichetta, Quaderno 3*, 3–9; *Documenti XV*, 311–319. Misli o misijonih ad gentes bo don Bosko ponovil odpravam misijonarjev v naslednjih letih.

³⁹ P. Braido, *Dalla pedagogia dell'Oratorio alla pastorale missionaria*, v: *Don Bosco Educatore, Scritti e Testimonianze*, LAS, Terza edizione, Roma 1997, 200.

⁴⁰ MB XII, 280.

⁴¹ MB XII, 223.

⁴² MB XII, 280.

⁴³ Izraz se pripisuje don Bosku v dolgem pogovoru z J. Barberisom, 12. avg. 1876. G. Barberis, *Cronichetta, Quaderno 8*, 75, ASC A0000108.

⁴⁴ »Ker bodo pritegnili mlade, bodo z vzgojo sinov lahko širili krščansko vero tudi med starši.« G. Barberis, *La Repubblica Argentina e la Patagonia*, v: *Letture Cattoliche* 291–292(1877), 94.

temveč je bila in je premišljena izbira, ki opredeli misijonarsko razsežnost salezijanske karizme.⁴⁵ »Brez vzgoje namreč ni trajne in globoke evangelizacije, ni rasti ne zorenja, ni spremembe mišljenja in kulture.«⁴⁶

Misijoni so do leta 1966 bili v konstitucijah opisani kot apostolsko delovanje »za mladino, še posebno najbolj ubogo in zapuščeno« (čl. 7). Sedanje konstitucije pa pravijo: »V misijonarskem delu vidimo eno bistvenih potez naše Družbe« (K 30), ki spodbuja »vso vzgojno in pastoralno vnemo, ki je lastna naši karizmi« (K 30).

Ob don Boskovi smrti je bila salezijanska navzočnost v Ameriki že razširjena v Argentini, Urugvaju, Braziliji, Čilu in Ekvadorju. To so različni narodi, različne potrebe in drugačni odgovori, toda don Boskovo misijonarsko ravnanje je ostalo nespremenjeno. On je tako zaupal v te svoje uvide, da si ni pomišljal napovedati (1876) laskavo prihodnost svojemu misijonarskemu načrtu. »Sčasoma ga bodo uvedli tudi v vseh drugih misijonih. Kako bi bilo mogoče drugače za Afriko in za Vzhod?«⁴⁷

Dragi sobratje! Ko smo tako zavzeti, da bi Boga prinesli mladim, sprejmimo izziv inkulturacije salezijanske karizme kot sestavni del našega poslanstva, »kot poziv k rodovitnemu sodelovanju z milostjo pri približevanju različnim kulturam«⁴⁸ mladih, s katerimi in za katere delamo. Zazrimo se v don Boska, da bi se mogli, pravzaprav morali naučiti od njega in od njegove daljnovidne apostolske modrosti, ki se je pokazala pri

⁴⁵ Salezijansko poslanstvo, to je prizadevanje, da bi oblikovali prvo jedro Božjega ljudstva, bo v porajajočo Cerkev vtisnilo znamenje občutljivosti don Boskove karizme predvsem za vzgojo novih rodov in za zanimanje za mladinska vprašanja. AA. VV., *Il Progetto di Vita dei Salesiani di Don Bosco. Guida alla lettura delle Costituzioni salesiane*, Editrice SDB, Roma 1986, 279–280.

⁴⁶ *Pismo njegove svetosti Benedikta XVI. Pascualu Chávezu, vrhovnemu predstojniku SDB, ob začetku 26. vrhovnega zbora, v: Dokument 26. vrhovnega zbora, Salezijanski inšpektorat, Ljubljana 2008, 77.*

⁴⁷ G. Barberis, *Cronichetta, Quaderno* 8, 84, ASC A0000108; J. Borrego, *Originalità delle Missioni Patagoniche di Don Bosco*, v: M. Midali (a cura di), *Don Bosco nella Storia, Atti del Primo Congresso Internazionale di Studi su Don Bosco*, LAS, Roma 1990, 468.

⁴⁸ Janez Pavel II., *Posinodalna apostolska spodbuda Posvečeno življenje*, CD 65, 79.

presaditvi salezijanskega življenja in poslanstva v Ameriko kot »največje dejanje naše Družbe«. ⁴⁹

Zato vam želim predstaviti **nekaj prvin, za katere menim, da so neodpovedljive za presaditev in razvoj naše karizme** povsod tam, kamor mi salezijanci prinašamo poslanstvo Cerkve. Živimo in delujemo v vseh mogočih političnih, družbenih, kulturnih in verskih okoliščinah, a čutimo potrebo, da se vedno poistimo z don Boskom, z njegovimi pastoralnimi izbirami, ki niso tržljive, in z njegovo natančno pedagoško metodologijo.

4.2 Zelo premišljena poteza

»Ko je častitljivi don Bosko napolnil prve svoje sinove v Ameriko,« piše don Rua 1. decembra 1909, »je hotel, da ga fotografija predstavlja med njimi v trenutku, ko izroča don Janezu Caglieru, vodju odprave, knjigo naših Konstitucij. Koliko stvari je don Bosko povedal s tisto kretnjo! Kakor da bi rekel: Vi boste prečkali morja, odšli boste v neznane dežele in morda boste izpostavljeni hudim preizkušnjam. Želim vas osebno spremljati, spodbuditi, tolažiti in vam pomagati. A tisto, česar ne morem napraviti sam, bo storila ta knjižica.« ⁵⁰

Don Rua se je skliceval na zgodovinsko fotografijo, ki je danes – po srečni izbiri – sestavni del naših Konstitucij na začetku besedila. ⁵¹ Na njej z držo, ki jo je sam izrecno izbral, je don Bosko ovekovečil osebno izročitev knjige Konstitucij don Caglieru; po njih je izročil samega sebe. Da je

⁴⁹ J. Bosco, *Lettera a don Giuseppe Fagnano*, 31 gennaio 1881, Epistolario IV Ceria, 14. Na začetku misijonov je pisal papežu, da je bila Patagonia »prednostni cilj salezijanskega poslanstva«. *Lettera a Pio IX.*, 9 aprile 1876, Epistolario III Ceria, 34.

⁵⁰ M. Rua, *Lettere circolari ai salesiani, Direzione Generale Opere Don Bosco*, Torino 1965, 498.

⁵¹ To je prva fotografija, ki jo je izrecno hotel don Bosko od znanega in dragega torinskega ateljeja Michele Schemboche. Don Bosko je hotel ovekovečiti dogodek in ga objaviti. Gospod Janez B. Gazzolo, argentinski konzul, ki so ga povabili iz Savone, je v svečani opravi. Misijonarji so oblečeni po špansko, z značilnim plaščem, z izstopajočim križem, don Bosko je v ogrinjalu za velike priložnosti. »To fotografijo smemo imeti za značilno zanj, kot njegovo uradno fotografijo.« G. Soldà, *Don Bosco nella fotografia del '800 (1861–1888)*, SEI, Torino 1987, 124.

don Bosko navzoč v Konstitucijah, ni le domiselna iznajdba njegovih naslednikov.⁵² Poistenje izvira iz samega don Boska, saj je hotel, da bi njegovi sinovi cenili Konstitucije kot drag spomin nanj, njegovo živo oporoko.⁵³ »Če ste me ljubili v preteklosti, me ljubite še naprej, in sicer z natančnim izpolnjevanjem naših konstitucij,« je zapisal v duhovni oporoki.⁵⁴ Salezijansko izročilo je od don Rua naprej upravičeno videlo v Konstitucijah »vedno navzočega don Boska, njegovega duha in njegovo svetost.«⁵⁵

Inkulturacija salezijanske karizme ima torej predhodno in nepogrešljivo zahtevo: izpolnjevanje Konstitucij, veselo in zvesto, brez pripomb, toda primerno časom in krajem poslanstva, odprto krajevnim kulturam in mladim; tako izpolnjevanje, ki nam bo – poleg zagotavljanja pokorščine njegovim besedam in privzemanju njegovih izbir – verodostojen izraz, da je z nami, in sinovska obveznost, da bomo delali kakor on za odrešenje mladih. Don Bosko nas bo mogel spremljati tja, kamor bomo poslani, spodbujal nas bo in tolažil, varoval in vodil, če se bomo mi poistili z njim in živeli kakor on. Živeti po Konstitucijah in utelesiti don Boska pomeni: salezijanec, ki izpolnjuje Konstitucije, predstavlja don Boska in napravi, da se vrača k mladim. Zanje ni nič bolj nujnega: potrebujejo ga in imajo pravico do njega.

4.3 Nekaj posebnih spominov

V nagovoru med slovesno in vznemirljivo svečanostjo slovesa od prvih salezijanskih misijonarjev,⁵⁶ 11. nov. 1875, je don Bosko obljubil, da jim

⁵² »Lahko rečemo, da imamo v Konstitucijah vsega don Boska; v njih je njegov edini ideal rešitev duš; v njih je njegova popolnost v svetih zaobljubah; v njih je njegov duh miline, ljubeznivosti, strpnosti, pobožnosti, ljubezni in žrtve.« F. Rinaldi, *Il Giubileo d'oro delle nostre Costituzioni*, ACS 23(1924), 177.

⁵³ »Dajte, da bo vsaka točka svetih pravil en moj spomin.« MB X, 647; MB XVII, 296.

⁵⁴ J. Bosko, *Iz duhovne oporoke sv. Janeza Boska*, v: *Konstitucije Družbe sv. Frančiška Saleskega*, Ljubljana 1991, 249.

⁵⁵ AA. VV., *Il Progetto di Vita dei Salesiani di Don Bosco. Guida alla lettura delle Costituzioni salesiane*, Editrice SDB, Roma 1986, 74.

⁵⁶ Imamo čustven in sodoben opis dogodka. C. Chiala, *Da Torino alla Repubblica Argentina. Lettere dei missionari salesiani*, v: *Lecture Cattolice* 286–287(1876), 41–60; *Partenza dei missionari salesiani per la Repubblica Argentina*, v: *L'Unità Cattolica* 266(1875), 1062; MB XI, 590–591.

bo dal »nekaj posebnih spominov, skoraj očetovsko oporoko sinovom, ki jih morda ne bo več videl. Napisal jih je s svinčnikom v svoj zvezek med nedavnim potovanjem z vlakom. Dal jih je prepisati in jih osebno izročil posameznikom, ko so odhajali od oltarja Marije Pomočnice.«⁵⁷

Svojeročno napisano in skoraj brez popravkov se kratko besedilo zdi zbir raznih nasvetov v glavnem asketične narave. V resnici so »točke za pravo praktično misijonarsko-pastoralno razpravo«,⁵⁸ »kratek povzetek pastore in misijonarske duhovnosti«,⁵⁹ osredinjen na štirih močnih idejah: gorečnost za rešitev duš; bratska, apostolska in vzgojna ljubezen; globoko redovniško življenje in prvine za misijonarsko ravnanje.

Ko naj bi don Bosko sestavil »spomine«, med septembrom in oktobrom leta 1875, je bila njegova misijonarska izkušnja skromna, njegovi sinovi pa je niso imeli. Piše malo pred napotitvijo prve odprave, prisiljen od okoliščin in prevzet od očetovske nežnosti do svojih mladih misijonarjev, s katero jih je hotel »zadovoljiti tako, da jim je dal bogastvo svoje izkušnje«. ⁶⁰ To izkušnjo si je pridobil v stiku, osebni in pisni, z velikimi misijonarji pred in po prvem vatikanskem koncilu, v kateri je sam dozoreval v naslednjih letih, ko je pripravljajl svoj misijonarski načrt za Ameriko.⁶¹

Kljub temu je don Bosko ponavljajoč vztrajal, da naj »spominov« ne pozabijo. Ko so bili prvi misijonarji še sredi morja na poti v Argentino, je že naročal don Cagliero, da naj skupaj berejo »spomine, ki sem vam jih dal pred vašim odhodom«, ⁶² in to naročilo bo ponavljajl pogosto.⁶³ In res,

⁵⁷ MB XI, 389.

⁵⁸ A. Martín, *Orígen de las Misiones Salesianas. La evangelización de las gentes según el pensamiento de San Juan Bosco*, Instituto Teológico Salesiano, Guatemala 1978, 172.

⁵⁹ P. Braido, *Don Bosco prete dei giovani nel secolo delle libertà*. Vol. II, LAS, Terza edizione, Roma 2009, 156.

⁶⁰ MB XI, 391. C. Chiala, *Da Torino alla Repubblica Argentina. Lettere dei missionari salesiani, v: Letture Cattoliche* 286–287 (1876), 57–58.

⁶¹ A. Favale, *Il progetto missionario di Don Bosco e i suoi presupposti storico-dottrinali*, LAS, Roma 1976, 49–50.

⁶² *Lettera a Don Cagliero*, 4 dicembre 1875: Epistolario II Ceria, 531.

⁶³ *Lettera a Don Cagliero*, 4 dicembre 1876: Epistolario III Ceria, 113; *Lettera a Don Valentino Cassinis*, 7 marzo 1876: Epistolario III Ceria, 27.

v desetletju med 1875 in 1885 njegova pisma ne bodo drugo kot »toplo priporočanje spominov, izrecno ali neizrecno.«⁶⁴

Zakaj je don Bosko pripisoval tako vrednost tem nasvetom, čeprav ni bil misijonarski izvedenec in ni imel posebne usposobljenosti za to? Brez dvoma zato, ker mu je bilo zelo pri srcu, da bi njegovi mladi misijonarji gojili redovniško življenje, osebno in občestveno, ter ostali zvesti značilno salezijanskim izbiram; to je imel še za bolj pomembno kakor ono, da bi bili in se izkazali kot sposobni apostoli in usposobljeni misijonarji. Vse to se je rojevalo iz zavesti, da so bili misijoni v Argentini prvo poslanstvo (*missio ad gentes*), ki se ga je lotil, da bodo njegovi mladi misijonarji morali obuditi nove oblike apostolata tako med priseljenci kakor tudi z domorodci, da bodo morali presaditi karizmo, ki še ni bila dobro opredeljena, in to daleč od njega in od verskega in kulturnega okolja, v katerem so zrasli.

Po mojem mnenju moremo iz »spominov misijonarjem« razbrati zaskrbljenost ustanovitelja, skoraj bojazen očeta za usodo odprave,⁶⁵ in to od začetkov tistega čudovitega salezijanskega dejanja, ki je bila navzočnost v Argentini. Potrebno je vendar določiti navodila za prebujanje misijonarskih navzočnosti in dejavnosti ter še toliko bolj odločilne **nekatero zanesljive sledi, da bi se z gotovostjo lotili sedanjega izziva inkulturacije salezijanske karizme**. Kar želim pokazati, zagotovo ni vse, kar je treba storiti, toda prepričan sem, da je bistveno; drugo je mogoče dodati, a to ne sme manjkati. Sam don Bosko nam govori:

4.3.1 »Mi hočemo duše in ne drugega«

Absolutni cilj, temeljni razlog misijonarske pustolovščine, izhodišče in merilo za preverjanje vsakega napora salezijanske inkulturacije ni drugač-

⁶⁴ J. Borrego, *Recuerdos de San Juan Bosco e los primeros misioneros*. Edición crítica – Posibles fuente – Breve comentario en la correspondencia de Don Bosco, RSS 4(1988), 181. Tu so navedena mnoga don Boskova pisma misijonarjem v Argentini.

⁶⁵ V poslovilnem nagovoru je don Bosko dejal misijonarjem: »Rečem vam samo, če je moj duh v tem trenutku ganjen zaradi vašega odhoda, pa moje srce uživa veliko tolažbo, ker gledam utrjeno našo Družbo ... Ne pozabite, da imate tu v Italiji očeta, ki vas ljubi v Gospodu, Družbo, ki v vsaki potrebi misli na vas, za vas skrbi in vas bo vedno sprejela kot brate.« MB XI, 386–387.

no – niti ne more biti – od tistega, ki ga ima Družba, to je rešitev duš, nič drugega. Don Bosko ga poudarja misijonarjem od prvega trenutka, v besedah slovesa (»Bog vas pošilja v blagor njihovih duš«)⁶⁶ in v prvem od izročenihi spominov (»Iščite duše, ne pa denarja ne časti ne dostojanstva«).⁶⁷ To bo stalno ponavljal v pismih misijonarjem, in kar je pomenljivo, mlajšim.⁶⁸ Deset let pozneje bo pisal don Lasagnu: »Mi hočemo duše in ne drugega. Poskrbi, da bo to odmevalo v ušesih naših sobratov.« In na smrtni postelji v trenutku »velikega trpljenja« je rekel monsinjorju Caglieru samo tele besede: »Rešite veliko duš v misijonih.«⁶⁹

4.3.2 »Vedno se spominjaj: Bog hoče, da se trudimo za revne in zapuščene otroke«

Med značilnimi potezami don Boskovega misijonarskega ravnanja je med najbolj izvirnimi in pomenljivimi njegova izbira sloja, »stalna in nesklonljiva izbira, tista, ki se giblje v dveh vzporednih smereh, revnih in mladih ... V misijonskih krajih je to sončno jasno.«⁷⁰ Don Bosko je hotel, da je temeljna opredelitev, osebno njegova in mlade Družbe, presajena v Ameriko po njegovih prvih misijonarjih: to je izrazil v petem nasvetu (»Skrbite zlasti za bolnike, otroke, stare in reveže«),⁷¹ ki ga bo ponovil skoraj z istimi besedami deset let pozneje: »posebno se trudi za otroke, bolnike in stare.«⁷²

Ni preteklo niti eno leto od prve odprave in že je razmišljal, da bi poslal drugih »dvajset herojev za drugi svet«, ko je pisal don Caglieru: »Napravi, kar le moreš, da bi zbiral revne fante, a prednost daj tistim, če

⁶⁶ MB XI, 385.

⁶⁷ MB XI, 389.

⁶⁸ *Lettera al chierico A. Paseri*, 31 gennaio 1881: *Epistolario IV Ceria*, 10; *Lettera al chierico A. Peretto*, 31 gennaio 1881: *Epistolario IV Ceria*, 11; *Lettera al chierico L. Calcagno*, 31 gennaio 1881: *Epistolario IV Ceria*, 13; *Lettera al chierico J. Rodriguez*, 31 gennaio 1881: *Epistolario IV Ceria*, 17.

⁶⁹ MB XVIII, 530.

⁷⁰ S. card. Baggio, *La formula missionaria salesiana*, v: *Centenario delle Missioni Salesiane 1875–1975*. Discorsi commemorativi, LAS, Roma 1980, 43.

⁷¹ MB XI, 389.

⁷² *Lettera a don P. Allavena*, 24 settembre 1885: *Epistolario IV Ceria*, 339.

jih je mogoče dobiti, ki so izmed divjakov.«⁷³ In štirinajst dni potem vztraja: »Vedno se spominjaj: Bog hoče, da se trudimo za Pampas in Patagonce in za revne in zapuščene otroke.«⁷⁴ Da ta prednostna ljubezen ni bila le preračunljivo ravnanje, je razvidno iz njegove »Oporoke«. Potem ko je Družbi zaželel »srečno prihodnost«, pripravljeno od Božje previdnosti, doda: »Svet nas bo z veseljem sprejemal vse dotlej, dokler si bomo prizadevali za divjake, najrevnejše fante, najbolj ogrožene v človeški družbi.«⁷⁵ Služiti in evangelizirati mlade in med njimi najbolj potrebne, je razlog našega bivanja v Cerkvi (K 6), prav posebna lastnost don Boskove karizme.⁷⁶ Tam, kamor bomo poslani, bomo morali izbrati mlade in med njimi najbolj zapeljane in zapuščene, če hočemo biti pravi salezijanci. Naloga nas, ki smo navzoči po vsem svetu in blizu toliko mladim, je utelesiti Boga in inkulturirati salezijansko poslanstvo.

4.3.3 »Ko začnemo poslanstvo, naj bo vedno skrb usmerjena v ustanavljanje šol«

Misijonarji, ki jih je don Bosko poslal v Argentino, niso »morali« odpirati šol, da bi spremljali italijanske priseljence, in tudi ne zato, da bi evangelizirali domorodce. Če so to poskušali, je bilo zaradi natančnih don Boskovih navodil. »Ko začnemo poslanstvo v tujini – je zapisal v *Duhovni oporoki*, naj bo vedno skrb usmerjena v uresničitev in postavitev šol.«⁷⁷ In res se je misijonsko poslanstvo v Patagoniji, za katerega je don Bosko dejal, da

⁷³ *Lettera a don G. Cagliero*, 13 luglio 1976: *Epistolario IV* Ceria, 72.

⁷⁴ *Lettera a don G. Cagliero*, 1 agosto 1876: *Epistolario III* Ceria, 81. Don Cagliero se je o tem kmalu prepričal.

⁷⁵ MB XVII, 272; G. Bosco, *Memorie dal 1841 al 1884–5–6*, ASC 132, quaderni-taccuini 6 [Testamento spirituale], Edizione critica curata da F. Motto; P. Braido (ed.), *Don Bosco Educatore, scritti e testimonianze*, LAS, Roma, Terza edizione 1997, 437; J. Bosko, *Iz duhovne oporoke sv. Janeza Boska*, v: *Konstitucije družbe sv. Frančiška Saleškega*, Ljubljana 1991, 251.

⁷⁶ *Govor vrhovnega predstojnika Pascuala Cháveza Villanueva ob sklepu 26. vrhovnega zbora* (2008), v: *Zborovski dokument 26. vrhovnega zbora*, Salezijanski inšpektorat, Ljubljana 2008, 125.

⁷⁷ MB XVII, 273; G. Bosco, *Memorie dal 1841 al 1884–5–6*, ASC 132, quaderni-taccuini 6 [Testamento spirituale], Edizione critica curata da F. Motto; P. Braido (ed.), *Don Bosco Educatore, scritti e testimonianze*, LAS, Roma, Terza edizione 1997, 438.

»samo želim, da bi izpolnil zadnje dni svojega življenja«⁷⁸, uresničilo s popolnoma vzgojnimi izbirami, da so »odpirali zavode v mestih, ki so mejila z ozemlji Indijancev, v katere so sprejemali sinove divjakov in se po njih približali odraslim. To je bila izkušnja, podobna tisti, ki jo je v svojem dolgem delovanju kot vzgojitelj in voditelj vzgojnih ustanov imel za učinkovito v civiliziranih krajih.«⁷⁹

Misijoni in vzgoja za don Boska nista bili dve različni apostolski ali zaporedni dejavnosti. Bil je prepričan (in to je njegova značilnost, ki je lastna njegovi misijonski dejavnosti v Cerkvi),⁸⁰ da je za učinkovito poslanstvo treba vlagati v vzgojo mladine. »Jedro dejavnosti in življenjsko načelo salezijanske misiologije je [...] odrešenje nevernih s pomočjo vzgojnega poslanstva med mladino in otroki ... Kjer gre za salezijansko poslanstvo, je poleg duhovniškega opravila in skupaj z njim potrebno poslanstvo in poučevanje v šoli. Vse salezijanske hiše [...] so šola ... značilno orodje krščanske prodornosti.«⁸¹

Ta premišljena don Boskova izbira, dragi sobratje, nam mora dati misliti. In nas vabi k razmišljanju in tudi, zakaj pa ne, k preureditvi naše apostolske ponudbe: če so mladi »rojstni kraj našega poslanstva« (don Egidij Viganò), je njihova vzgoja naša redna pot, da bi jih srečali, in zanesljiv

⁷⁸ G. Bosco, *Lettera al card. Alessandro Franchi*, 10 maggio 1876: Epistolario III Ceria, 60.

⁷⁹ P. Stella, *Don Bosco nella Storia della Religiosità cattolica*. Vol. I: *Vita e Opere*, LAS, Seconda edizione, Roma 1979, 174; J. Borrego, *Estrategia misi onera de Don Bosco*, v: P. Braido (ed.), *Don Bosco nella Chiesa a servizio dell'umanità. Studi e testimonianze*, LAS, Roma 1987, 152–164.

⁸⁰ Don Boskovo dajanje prednosti vzgoji je kmalu vzbudila presenečenje in kakšne kritike: »Nekateri pripominjajo o don Bosku, da njegovi misijoni v Ameriki niso nič drugega kot odpiranje zavodov in zavetišč.« G. B. Francesia, *Francesco Ramello, chierico salesiano, missionario nell'America del Sud*, Tip. Salesiana, San Benigno Canavese 1888, 117. In don P. Colbachini, skalabrinianec, je pisal svojemu prijatelju duhovniku leta 1887: »Salezijanci v Riu, San Paolu, Montevideu, Buenos Airesu in vsi salezijanci po svetu se ne ukvarjajo z misijoni, razen redkih v Patagoniji ... Oni pridejo za učitelje in prefekte v zavodih in poklicnih šolah ...: gre za veliko poslanstvo, toda je docela drugačno od tistega, ki se po navadi misli.« M. Francesconi, *Inizi della Congregazione Scalabriniana (1886–1888)*, CSE, Roma 1969, 104.

⁸¹ A. Caviglia, *La concezione missionaria di Don Bosco e le sue attuazioni salesiane*, v: *Omnis terra adoret Te* 24(1932), 5–10.12.20.24–26.

način, da bi ostali z njimi kot nosilci evangelija. Tista naša navzočnost, ki ni izrecno vzgojna, inšpektorija, ki ne pospešuje oblikovanja mladih, formalnega ali neformalnega: kako bi se mogla imenovati salezijanska? Pomnožiti in okrepiti našo vzgojno navzočnost po vsem svetu in v vseh naših ustanovah je pristen način inkulturacije naše karizme.

4.3.4 »Bog je obudil ubogo salezijansko družbo, da bi pospeševala duhovne poklice med revno mladino«

Brž ko se je začelo poslanstvo, je imelo prizadevanje za postavitve šol za cilj »vzbuditi kakšen poklic za cerkveno službo ali kakšno sestro za deklice«. ⁸² Iskati in oblikovati poklice je bil za don Boska skriven načrt, ki je vodil njegove najbolj odločilne izbire, predvsem na vzgojnem področju. ⁸³ Kakor je zapisal v *Duhovni oporoki*, je bil prepričan, da je »Bog obudil ubogo salezijansko družbo, da bi pospeševala duhovne poklice med revno in zapuščeno mladino«. ⁸⁴

Komaj je preteklo šest mesecev od prve odprave, ko je v juliju leta 1876 prosil in prejel dovoljenje za odprtje noviciata v Ameriki. Salezijanci – samo deset in zelo mladih ⁸⁵ – so našli, pripoveduje Piju IX., »precej mladih, ki kažejo voljo, da bi sprejeli cerkveni stan, in sedem izmed njih je napravilo prošnjo in bilo sprejetih v salezijansko družbo. Njihova želja je, da bi postali misijonarji in šli, pravijo, oznanjat med divjake.« ⁸⁶

Poleg sporočila o navdušenju za poklice, ki ga je povzročila navzočnost mladih misijonarjev, odkriva ta beležka tudi globoko don Boskovo

⁸² MB XVII, 273; G. Bosco, *Memorie dal 1841 al 1884–5–6*, ASC 132, quaderni-taccuini 6 [Testamento spirituale], Edizione critica curata da F. Motto; P. Braido (ed.), *Don Bosco Educatore, scritti e testimonianze*, LAS, Roma, Terza edizione 1997, 438.

⁸³ A. J. Lenti, *Don Bosco. Historia y Carisma I: Origen; De I Becchi a Valdocco*; J. J. Bartolomé – J. G. Graciliano (eds.), CCS, Madrid 2010, 495–96; A. J. Lenti, *Don Bosco. Historia y Carisma II: Expansión: De Valdocco a Roma*; J. J. Bartolomé – J. G. Graciliano (eds.), CCS, Madrid 2011, 558–559.574.

⁸⁴ MB XVII, 261. G. Bosco, *Memorie dal 1841 al 1884–5–6*, ASC 132, quaderni-taccuini 6 [Testamento spirituale], Edizione critica curata da F. Motto; P. Braido (ed.), *Don Bosco Educatore, scritti e testimonianze*, LAS, Roma, Terza edizione 1997, 415.

⁸⁵ Bili so med 37. in 20. letom: don Cagliero je imel 37 let, klerik G. B. Allavena pa 20 let.

⁸⁶ MB XII, 659; *Lettera a Pio IX*, 7. marzo 1976: *Epistolario III* Ceria, 70.

namero: napraviti tako, »da bodo Patagonci evangelizirali Patagonce«. Pridobiti si domorodne poklice je zanj pomenilo »najbolj primerno orodje za pritegnitev odraslih k veri, da bi dali Patagoniji nov civilizacijski in krščanski obraz«. ⁸⁷ Domorodni poklici so bili torej sredstvo, ki mu je bilo treba dati prednost, da bi v misijonih pospeševali in zagotovili vzgojo in evangelizacijo. »Že so se začeli pojavljati [poklici] med domorodci in upam, da čez nekaj let ne bodo več potrebne ali pa bodo redke naše odprave [novih misijonarjev].«

»Kamor boš šel – piše don Bosko don Fagnanu takoj po imenovanju za apostolskega prefekta v južni Patagoniji –, glej, da boš ustanavljal šole pa tudi mala semenišča z namenom gojenja ali vsaj iskanja kakšnega poklica za sestre in salezijance.« ⁸⁸ In v spomenici, predstavljeni Leonu XIII., bo med cilji salezijanskih misijonov v Ameriki navedel naslednjega: »odpreti zavetišča v bližini divjakov, da bodo mogli uporabiti malo semenišče in nastanitev za najbolj revne in zapuščene; s temi sredstvi nam utirati pot za širjenje evangelija med Indijanci.« ⁸⁹

Don Bosko je bil tako prepričan o nujnosti pospeševanja poklicev med domorodci in o neposrednem uspehu, ki ga bodo imeli, da je pred misijonsko odpravo misijonarjem izročil »spomine«, »malo navodilo« za gojitev cerkvenih poklicev, vse osredinjeno na ljubezni, preventivi in prejetanju zakramentov. ⁹⁰

⁸⁷ P. Scoppola, *Commemorazione civile di Don Giovanni Bosco nel centenario della sua morte*. Tipografia Don Bosco, Roma 1988, 22.

⁸⁸ *Lettera a don Fagnano*, 10 agosto 1885: *Epistolario IV Ceria*, 334. »Če ti v misijonih na kakršenkoli način uspe ugotoviti, da kakšen mladenič daje kakšno upanje na duhovništvo, vedi, da ti Bog pošilja v roke zaklad.« *Lettera a don P. Allavena*, 24 settembre 1885: *Epistolario IV Ceria*, 339.

⁸⁹ *Memoriale sulle Missioni salesiane presentato a Leone XIII*, 13 aprile 1880: *Epistolario III Ceria*, 569.

⁹⁰ J. Borrego, *Recuerdos de San Juan Bosco a los primeros misioneros*. Edición crítica – Posibles fuente – Breve comentario en la correspondencia de Don Bosco, RSS 4(1988), 203. Za besedilo 18. naveta prim. *Spomini svetega Janeza Boska prvim misijonarjem, v: Konstitucije Družbe sv. Frančiška Saleškega*, Salezijanski inšpektorat, Ljubljana 1991, 248. V *Duhovni oporoki* je ta navodila o pastoriali poklicev zbral in razširil.

Za časa življenja ni videl uresničenja svojih sanj,⁹¹ a to ne vzame, temveč okrepi veljavnost njegovega prepričanja. Kakor on smo tudi mi salezijanci prepričani, »da je med mladimi veliko takih, ki so duhovno bogati in imajo v sebi kali apostolskega poklica« (K 28). Pomanjkanje poklicev, ki jo doživljajo v nekaterih inšpektorijah, in poklicna krhkost, ki nas po malem prizadeva povsod, nas izziva še bolj kakor v don Boskovih dneh, »da bi v vseh okoljih ustvarili kulturo poklicev in bi mladi odkrili življenje kot klic«.⁹²

Pastorala, četudi dobro načrtovana in učinkovita v sadovih, ki pa ne pospešuje kulture poklicev v naših navzočnostih, ne bi bila salezijanska. Pravilo, merilo in pot inkulturacije salezijanske karizme je bila in mora ostati pospeševanje poklicev v Cerkev. Prebujanje poklicev ni samo dokaz učinkovitosti našega apostolskega dela; še več, je uresničenje naše posebne karizme.

4.3.5 »Vsi, vsi morete biti pravi evangeljski delavci«

Med presajanjem salezijanskega življenja in poslanstva v Ameriko je don Bosko vedno izražal zaupanje v vse življenjske moči, ki jih je bilo mogoče najti, bodisi znotraj njegove redovniške družine bodisi v Cerkev in v družbi. Prvi med vsemi so bili salezijanci pomočniki, ki jih ni manjkalo v nobeni odpravi, začeni s prvo. In res je bil med osmimi pionirji odprave v Patagonijo, januarja 1880, vsaj en pomočnik, kakor je don Bosko obljubil nadškofu v Buenos Airesu; razen da bo delal kot katehist,⁹³ bo poučeval »kmetijstvo ter najbolj običajne obrti in poklice«.⁹⁴

Bolj značilna za don Boskove misli je bila navzočnost, številna in v

⁹¹ Treba je bilo počakati do leta 1900, da je bil ustanovljen aspirantat v Argentini (Bernal): bila sta dva fanta domorodca in dvanajst s področja Río Negro. L. Carbajal, *Le missioni salesiane nella Patagonia ee regioni magallaniche. Studio storico-statistico*, Tip. Salesiana, San Benigno Canavese 1900, 104.

⁹² Dokument 26. vrhovnega zbora, Salezijanski inšpektorat, Ljubljana 2008, 53.

⁹³ »Don Bosko jim je dal uradni naziv katehisti.« C. Chiala, *Da Torino alla Repubblica Argentina. Lettere dei missionari salesiani*, v: *Lecture Cattoliche* 286–287(1876), 36.

⁹⁴ *Lettera a Mons. Aneiros*, 13 settembre 1979; R. A. Entraigas, *Los Salesianos en la Argentina*. III, Plus Ultra, Buenos Aires 1969, 85.

pravem trenutku, hčera Marije Pomočnice. Šest prvih salezijank – od katerih so bile tri mladoletne, predstojnica s. Angela Vallese pa je imela komaj 24 let – se je pridružilo don Boskovemu misijonskemu načrtu v tretji odpravi, ob koncu leta 1877.⁹⁵ Njihova navzočnost je bila nekoliko nenavadna: »bilo je prvič, da so se videle sestre v tistih oddaljenih področjih«. Toda kmalu se je izkazala za previdnostno; njihova pregovorna ljubezen je »brez dvoma ogromno prispevala k spreobračanju Indijancev«⁹⁶ in k vzgoji revnih in zapuščenih deklic. Leta 1884 so vzgajale približno sto deklic in jih prav tako vodile v zgledno življenje. Leta 1900 so prve domorodke že napravile zaobljube.⁹⁷ Združeni v vsakdanjem poslanstvu, salezijanci in salezijance, so skupno presadili življenje in salezijansko karizmo v Ameriko.

»Soapostoli Patagonije« in »orodje odrešenja za tisoče mladih«⁹⁸ so bili sotrudniki, navzoči in dejavni na stari in novi celini. Don Bosko jih je pojmoval kot zunanjo črto, gmotno, duhovno in moralno podporo njegovim apostolskim pobudam. Ko je bil »izrecno povabljen sprejeti skrb za Patagonce«, je dejal, da je prišel »čas usmiljenja za tiste divjake«. Tako je pisal sotrudnikom in zatrjeval, da bo samo »poln zaupanja v Boga in v vašo ljubezen sprejel težko nalogo«.⁹⁹ Vera v Boga in zaupanje v ljubezen dobrih sta bili sredstvi, ki sta bili podlaga njegovim apostolskim sanjam. Prav zato je videl navzočnost sotrudnikov skoraj »kot potrebo za vsako salezijansko ustanovo, da bi živela in rasla«.¹⁰⁰

Vedno je bil pod prisilo, da bi zadovoljil potrebe misijonarjev po »osebju in denarju«, zato je don Bosko hotel okrepiti skupino sotrudni-

⁹⁵ MB XIII, 314.322–324.

⁹⁶ *Los verdaderos héroes del desierto*, v: *La América del Sur* 4(1880), 1152.

⁹⁷ L. Carbajal, *Le missioni salesiane nella Patagonia e regione magallaniche. Studio storico-statistico*, Tip. Salesiana, San Benigno Canavese 1900, 63–64; 104–105.

⁹⁸ *Tre pensieri di Don Bosco ai Cooperatori e alle Cooperatrici*, 28 gennaio 1886, v: *Bollettino Salesiano* 3(1886), 32.

⁹⁹ *Don Bosco ai benemeriti Cooperatori e Cooperatrici*, v: *Bollettino Salesiano* 11(1886), 3. In ko je pripravljaj odpravo leta 1886, se je znova obrnil na njihovo ljubezen: »Poslušajte tudi vi skupaj z menoj glas dragih misijonarjev in glas, ki nam ga pošilja toliko revnih in zapuščenih iz tistih daljnih dežel« *Circolare ai Cooperatori*, 15 ottobre 1886: *Epistolario* IV Ceria, 362.

¹⁰⁰ *Monsignor Cagliero nel Chili*, v: *Bollettino Salesiano* 9(1887), 110.

kov: mlade in odrasle, duhovnike in laike, škofe in celo papeža¹⁰¹ je don Bosko povabil, da bi sprejeli njegov apostolski načrt. »Vsi, ki ste tu,« bo rekel pri sloviti konferenci v Valdoccu 19. marca 1876, »duhovniki, dijaki, obrtniki in pomočniki, vsi, vsi morete biti pravi evangeljski delavci.«¹⁰²

Brez dvoma; ko je ugotovil neomejenost svojega misijonskega načrta in zavedajoč se svoje nezadostnosti in tudi svojih ustanov, je don Bosko iskal vedno širše sodelovanje in je dejansko in nezavedno začel novo cerkveno in družbeno gibanje, »široko apostolsko gibanje [oseb], ki živijo v istem duhu in medsebojnem občestvu ter z različnimi posebnimi poklici nadaljujejo njegovo poslanstvo« (K 5). Naloga, da iz salezijanske družine »obudimo apostolsko gibanje v blagor mladih«,¹⁰³ je za nas poleg procesa, ki ga je treba spodbuditi za spreobrnjenje src, miselnosti in struktur resnična pot inkulturacije karizme. Je vaja v zvestobi don Bosku. Na nas je, da okrepimo, kar je bilo don Bosku tako pri srcu, in to pospešujemo kakor on in za iste cilje.

4.3.6 »Skrbite, da bo svet spoznal, da ste ubogi«

Prvega med »spomini«, skoraj kot temeljno načelo evangeljske prizadevnosti misijonarjev, je don Bosko zapisal: »Iščite duše, ne pa denarja.« Ni bilo prikrito stanje, v katerem je v Argentini živela večina italijanskih duhovnikov, ki so prišli, da bi spremljali tisoče priseljencev. »Večina jih pride, me stiska pri srcu to reči – mu piše nadškof iz Buenos Airesa –, zaradi zaslužka in nič drugega.«¹⁰⁴

Prav zaradi pomanjkanja sredstev, osebja in denarja, je bilo v don Boskovih apostolskih dejanjih pregovorno, da so prvi misijonarji živeli v pomanjkanju im sredi velikih težav, ker »naše uboštvo mora biti stvarno ... v sobi, v obleki, pri mizi, pri knjigah, na potovanjih itn.«¹⁰⁵ Ko so don Tomatisa vprašali, kaj so navadno jedli v skupnosti, je smeje se odgovoril:

¹⁰¹ *Lettera a don Giovanni Cagliero*, 1 agosto 1876: *Epistolario* III Ceria, 81; MB XIII, 496.606.

¹⁰² MB XII, 626.

¹⁰³ *Document 26. vrhovnega zbora*, Salezijanski inšpektorat, Ljubljana 2008, 31.

¹⁰⁴ *Lettera di Mons. Aneiros a Don Bosco*, 18 dicembre 1875, v: MB XI, 603.

¹⁰⁵ MB IX, 701.

»Zjutraj kruh in čebulo; zvečer pa čebulo in kruh.«¹⁰⁶

Nič čudnega ni, da don Bosko tega ni preveč poudarjal v pismih, ki jih je pošiljal misijonarjem; bolj je bil zaskrbljen, in zelo, za zadolžitev ali za vračanje dolgov, to je bila tema, navzoča v rednih sporočilih sotrudnikom. Njegovo uboštvo je bilo strogo, spretno, bogato s pobudami (»v našem pomanjkanju bomo napravili vsako žrtev, da bi vam prišli na pomoč«),¹⁰⁷ podprto z neomajnim zaupanjem v Previdnost. A prav zato, ker so prve misijonarske skupnosti živele »od posojil in brez urejenega sodelovanja«,¹⁰⁸ je toliko bolj pomemben don Boskov nasvet: »Skrbite, da bo svet spoznal, da ste ubogi v obleki, hrani in stanovanju, vi pa boste bogati pred Božjim obličjem in boste postali gospodarji src ljudi.«

Za don Boska je uboštvo v osebnem življenju bilo nesporna vrednota, ne pa pomanjkanje sredstev v vzgojnih ustanovah.¹⁰⁹ Kot temeljno priporočilo, ki ga je naslovil na vse salezijance, je pustil zapisano v svoji *Duhovni oporoki*: »Ljubite uboštvo ... Skrbite, da bi nihče ne mogel reči: tole pohištvo ni znamenje uboštva, ta miza, ta obleka, ta soba ni kot od ubožca. Kdor daje razlog za tako govorjenje, bo povzročil pogubo naši Družbi, ki se mora vedno ponašati z zaobljubo uboštva. Gorje nam, če bodo tisti, od katerih pričakujemo miloščino, mogli reči, da imamo bolj udobno življenje kot oni.« In prihodnost Družbe je navezal na uboštvo življenja njenih članov: »Naša Družba ima pred seboj vedro prihodnost, ki jo pripravlja Božja previdnost ... Ko se bodo začele med nami lagodnosti ali udobnosti, bo naša Družba končala svoj tek.«

Kakor je Jezus poslal svoje prve uboge apostole in jim naročil, da naj ne vzamejo ničesar za na pot, ker so imeli evangelij (Mr 6,8), je don Bosko

¹⁰⁶ *Cronaca di San Nicolás de los Arroyos* (1875–1876), 10: ASC F910.

¹⁰⁷ *Lettera a Don G. Cagliari*, 6 agosto 1885: *Epistolario IV Ceria*, 328; *Lettera a Don G. Costamagna*, 31 gennaio 1881: *Epistolario IV Ceria*, 7; *Circolare ai Cooperatori Salesiani*, 15 ottobre 1886: *Epistolario IV Ceria*, 360–363.

¹⁰⁸ J. E. Belza, *Luis Lasagna, el obispo misionero. Introducción a la historia salesiana del Uruguay, el Brasil y el Paraguay*, Editorial Don Bosco, Buenos Aires 1969, 169.

¹⁰⁹ Prim. anekdoto, ki jo je pripovedoval don Rinaldi o don Boskovem razmišljanju o salezijanskem uboštvu, v: MB XIV, 549–550.

hotel, da bomo njegovi salezijanci ubogi, da bi imeli v revnih mladih svoj zaklad. Prizadevali si bomo »za divjake, najrevnejše fante, najbolj ogrožene v človeški družbi. To je naše pravo udobje, ki nas ga ne bo nihče oropal«. ¹¹⁰

Naši prednostni naslovljenci, najbolj revni mladi, so razlog naše »poroke« z apostolskim uboštvom, katerega pričevanje »pomaga mladim presegati sebični nagon po lastnini in jih odpira krščanskemu čutu za delitev dobrin« (K 73). Oznanjevanje z življenjem, da je Bog naš edini zaklad, nas ločuje od vsega, kar povzroča neobčutljivost za Boga, in nas napravlja odprte in razpoložljive za zahteve mladih. Resnično življenje po evangelijskem uboštvu nam bo tam, kamor smo poslani, razen uresničevanja pravega pomena besed *cetera tolle*, pomagalo utelesiti salezijansko karizmo: to je res gotovo merilo, ki vodi njeno presaditev in preverja katerokoli njeno zgodovinsko uresničenje.

4.3.7 »Z blagostjo sv. Frančiška Saleškega bodo salezijanci pritegnili k Jezusu Kristusu narode Amerike«

Don Bosko je razmišljal o misijonski dejavnosti v Ameriki in povezavi s tem, kar je napravil in nameraval napraviti v Torinu in drugih krajih Evrope. »Zaželeni cilj tega poslanstva je bil,« je pisal papežu, »da bi poskrbeli za Italijane in poskusili napraviti korak v pampo ... Kar se tiče prvega, se je že začelo ... Kar se tiče drugega, da bi ponesli evangelij med divjake, se je odločilo odpreti zavode, zavetišča in nastanitve blizu tistih plemen.« ¹¹¹ Salezijanska opredelitev za šolo in za mlade v misijonih je bilo za don Boska trdno prepričanje. Toda evangelizirati z vzgojo ali – kakor se on izrazi – »navezati se na ljudsko množico z vzgojo revne mladine«, to je bilo, glede na misijonarsko metodo, novost, ne vsem razumljiva. Poleg tega, če je že bila v rabi, je imela šibkost nekaterih neuspehov, kajti don Bosko je mislil: »tisti, ki se jim mladi zaupajo,

¹¹⁰ G. Bosco, *Memorie dal 1841 al 1884–5–6*, [Testamento spirituale], Edizione critica curata da F. Motto, v: P. Braido (ed.), *Don Bosco Educatore, scritti e testimonianze*, LAS, Roma, Terza edizione 1997, 435.437–438; *Iz duhovne oporoke svetega Janeza Boska v: Konstitucije Družbe sv. Frančiška Saleškega*, Salezijanski inšpektorat, Ljubljana 1991, 251.

¹¹¹ *Relazione ufficiale a Pio IX*, 16 giugno 1876, 4: ASC A890109.

ali ne uporabljajo ustrezne metode ali nimajo pravega duha ali pa so nesposobni«. ¹¹²

Prav zato v »spominih prvim misijonarjem« znova vabi k pozornosti do preventivnega sistema. V resnici to ni bilo potrebno. Ko je svoje pošiljal v misijonske dežele, ni storil drugega, kot presadil velike izbire, pedagoško metodologijo in vzgojni slog, ki ga je uporabljal v Valdoccu in v katerem so rasli in bili vzgajani isti njegovi misijonarji. Kljub temu bo poudarjal, da naj apostolsko ljubezen živijo kot bratsko in vzgojno ljubezen. »Iščite duše ... Skrbite zlasti za bolnike, otroke, stare in reveže ... Ljubite se med seboj, pomagajte si z nasveti in opomini, toda nikar si ne zavidajte in ne mrzite se. Sreča enega naj bo sreča vseh ...« ¹¹³ »Ljubezen, potrpljenje, blagost, nikoli ponižujoče graje, nikoli kazni; delajte dobro, komur morete, hudo nikomur. To naj velja za salezijance med seboj, za gojence, za druge, zunanje ali notranje.« ¹¹⁴

Čeprav je za don Boska bilo izvajanje njegovega vzgojnega sloga že dejstvo, ni bila lahka njegova presaditev v ameriške dežele. Niso vse salezijanske hiše, piše don Rua monsinjorju Cagliero, »vodene z blagostjo in preventivnim sistemom«. In don Bosko bo don Costamagnu, od leta 1880 inšpektorju po smrti don Bodrata, poslal pismo, ki ga moremo imeti za kratko razpravo o vzgojnem pojmovanju ustanovitelja: »Preventivni sistem je prav naš; nikoli telesnih kazni, nikoli ponižujočih besed, ne resnih oštevanj pred drugimi ... Naj se uporabljajo nasprotni kazni in vedno tako, da tisti, ki so opomnjeni, postanejo naši prijatelji bolj kakor prej, in ne doživijo poparjenosti z nami ... Blagost v govorjenju, ravnanju in opominjanju doseže vse in vsakogar.« ¹¹⁵

Prav tako danes kakor včeraj na drugih celinah, kakor je bilo to v pre-

¹¹² G. Barberis, *Cronichetta*, Quaderno 8, 75: ASC A0000108; MB XII, 279–280.

¹¹³ MB XI, 389–390; J. Borroge, *Recuerdos de San Juan Bosco e los primeros misioneros. Edición crítica – Posibles fuente – Breve comentario en la correspondencia de Don Bosco*, RSS 4(1988), 207–208; *Spomini svetega Janeza Boska prvim misijonarjem*, v: *Konstitucije Družbe sv. Frančiška Saleškega*, Salezijanski inšpektorat, Ljubljana 1991, 247–248.

¹¹⁴ MB XVII, 626.

¹¹⁵ *Lettera a Don G. Costamagna*, 10 agosto 1885: *Epistolario IV* Ceria, 332–333.

teklosti v Ameriki, so resnični izzivi za udejanjanje preventivnega sistema, ki izhajajo iz kulturnih razlogov ali iz spremenjenih mladinskih okoliščin. V prvem primeru se tu pa tam ugotavljajo težave pri razumevanju in udejanjanju in pogosto se opravičuje nesalezijansko obnašanje v odnosu do mladih; govori se, da na tem kraju sveta glas o protagonizmu pripada odraslim in da se mladim spodobi samo poslušati. V drugih primerih je vzgojnemu slogu nadeta določena oblika avtoritarnosti, ki ne daje prostora razumnosti, še manj pa ljubeznivosti. Končno, v drugih krajih sveta je res težko znati razlagati in udejanjati preventivni sistem, posebno tam, kjer so kulturne spremembe mlade dvignile na visoko raven avtonomije, tako da čutijo, da imajo vse mogoče pravice brez kakršne koli odgovornosti.

Nujno potrebno je dobro poznati preventivni sistem, da bi mogli razviti njegove velike možnosti, posodobiti izvajanje in ponovno razlagati velike temeljne ideje: vse v večjo čast Božjo in za rešitev duš; živa vera, ki hrani upanje in teološko-pastoralno ljubezen; dober kristjan in pošten državljani; veselje, učenje in pobožnost; zdravje, učenje in svetost (»sss«); pobožnost, moralnost, kultura; evangelizacija in civilizacija. In tudi posodobiti velike metodološke usmeritve: stori, da te bodo ljubili, prej kot se te bodo bali; razumnost, religioznost, ljubeznivost; oče, brat, prijatelj; domačnost, predvsem pri razvedrilu; pridobiti si srca; veliko svobode pri skakanju, teku in kričanju po želji.

Srčno rad bi vam povedal, da je preventivni sistem bistvena prvina naše karizme, da ga je treba poznati in posedanjiti glede na filozofski, antropološki, teološki, znanstveni, zgodovinski in pedagoški razvoj. Njegova inkulturacija v različnih gospodarskih, družbenih, političnih, kulturnih in verskih okoliščinah, kjer živijo naši naslovljenci, je nujna, če hočemo biti resnično zvesti don Bosku in inkulturirati njegovo karizmo. Tvegam trditev, da je to ena od najnujnejših nalog Družbe.

4.3.8 »Vztrajno priporočajte pobožnost do Marije Pomočnice in do Jezusa v zakramentu«

Bistvena prvina salezijanskega poslanstva je navzočnost Marije, to je izrazito evangeljsko prepričanje (Jn 1,2.12; Apd 1,14) in gotovost vere, ki jo je

don Bosko močno živel.¹¹⁶ Ta dejavna navzočnost Marije v življenju Cerkve je bila dobro opredeljena v nazivu Pomočnica. Don Boskov »spomin« prvim misijonarjem priporoča tako pobožnost, ki jo je treba vztrajno gojiti. »Mi tu – je rekel v poslovilnem nagovoru – ne bomo opustili dneva, da vas ne bi priporočili Mariji Pomočnici. Zdi se mi, da Marija, ki zdaj blagoslavlja odhod, ne bo mogla nehati blagoslavlјati napredovanje poslanstva.«¹¹⁷

Z uveljavljenim nazivom »Maria Pomočnica« se je salezijanska karizma odprla misijonskemu obzorju in salezijanska misijonarska dejavnost je označena z ljudskim širjenjem pobožnosti do Marije Pomočnice, s praznovanjem Marijinih glavnih praznikov, s širjenjem knjižic in podobic, z graditvijo marijanskih svetišč po vsem svetu, ki je otipljiv izraz izžarevanja don Boskove vzgojne in apostolske karizme. »Sveta Devica Marija – je zapisal v *Duhovni oporoki* – bo zagotovo še naprej varovala našo Družbo in salezijansko delo, če bomo le imeli zaupanje vanjo in pospeševali pobožnost do nje.«¹¹⁸

Nepretrgano izročilo od leta 1875, da se izroči križ odhajajočim misijonarjem v baziliki Marije Pomočnice, izraža tako prepričanje in hkrati postaja pogoj izviranja in obnavljanja salezijanske karizme v času: Marija, kakor jo je Lorenzone predstavil na platnu, je Mati Cerkve in Kraljica apostolov, ki pomaga in spremlja salezijansko delovanje po svetu. Križ, ki je podeljen, izraža dejansko možnost, da Bog kliče naproti obzorjem velikodušnosti brez meja. Toliko don Boskovih sinov je srčnost in zvestoba usposobila za darovanje življenja z mučeništvom.

¹¹⁶ Pogosto don Boskovo voščilo misijonarjem se glasi: Marija naj vas vodi pri pridobivanju mnogih duš in na poti v nebesa. Prim. *Lettera a Mons. Cagliari*, 10 febbraio 1885; *Epistolario* IV Ceria, 314; *Lettera a Don Costamagna*, 10 agosto 1885; *Epistolario* IV Ceria, 333; *Lettera a Don Tomatis*, 14 agosto 1885; *Epistolario* IV Ceria, 337; *Lettera a Don Lasagna*, 30 settembre 1885; *Epistolario* IV Ceria, 340–341.

¹¹⁷ MB XI, 386. Na predvečer vkrcanja je don Bosko izročil don Cagliariu rokopisni seznam nasvetov in navodil, ki ga je sklenil takole: »Naredite kar morete: Bog bo napravil tisto, česar ne moremo narediti mi. Zaupajte vsako stvar Jezusu Kristusu v zakramentu in Mariji Pomočnici, in videli boste, kaj so čudeži«, v: MB XI, 395.

¹¹⁸ MB XVII, 261; G. Bosco, *Memorie dal 1841 al 1884–5–6*, [Testamento spirituale], Edizione critica curata da F. Motto, v: P. Braidò (ed.), *Don Bosco Educatore, scritti e testimonianze*, LAS, Roma, Terza edizione 1997, 415; *Iz duhovne oporoke svetega janeza Boska*, v: *Konstitucije Družbe sv. Frančiška Saleškega*, Salezijanski inšpektorat, Ljubljana 1991, 250.

Značilen sad takega vzgojnega in pastoralnega sloga, ki navzočnost Marije Pomočnice dela vidno s postavitvijo svetišč in napravljanjem njej posvečenih kipov, je zmaga nad razlogi nasprotovanja in nasilnimi dejanji za napredovanje kulture miru in sprave med narodi, skupinami in družinami, ki povzdiguje njeno navzočnost kot Zvezde evangelizacije ob rojstvu in krepitvi Cerkve.

Izvirno je približevanje marijanske pobožnosti zakramentalnemu odnosu z gospodom Jezusom v Evharistiji. To ponazarja, da naše zaupanje Mariji najde svoj vrh v sprejemanju nje kot »evharistične žene«:¹¹⁹ kolikor bolj nas Marija napravlja evharistične, toliko bolj uresničuje svoje poslanstvo, tisto, da nas vodi k Jezusu, da nam pomaga nositi Kristusa v nas, da nas uči napraviti iz našega življenja Bogu prijetno daritev, v združenju s popolno daritvijo Sina. Z izrazito salezijanskega vidika najde vzgojna dejavnost in evangelizacijsko delo v odnosu z Gospodom Jezusom in Marijo »stebra«, podporo in izraz močne vere v Boga, kateremu ni nič nemogoče, in zaupanja v Marijo, v kateri je Bog storil »velike reči« (Lk 1,49).

Kaj naj mislimo, dragi sobratje, o tistih salezijanskih navzočnostih, včasih več kot stoletnih, kjer nam ni uspelo, da bi naši mladi in sodelavci čutili Marijino materinsko navzočnost; še huje, kjer so dopustili širiti postopno oddaljevanje od evharističnega Kristusa? Jih smemo imenovati »salezijanske«, čeprav nadaljujejo vzgojo in evangelizacijo? Iskreno mislim, da če hočemo ostati zvesti izvirnemu načrtu našega očeta, se mora Marija vrniti kot vzgib in voditeljica naše evangelizacije in Evharistija kot njena osrednja sila in njena misijonarska oblika.

5 SKLEP

Dragi sobratje, kot Družba imamo čudovito zgodovino inkulturacije evangelija v misijonarskih deželah. So bili in so salezijanci, ki so se v polnosti vključili v narode, se naučili njihovega jezika, prevzeli njihov

¹¹⁹ Janez Pavel II., *Okrožnica Cerkev iz evharistije* (2003), CD 101, 53–58.

pogled na svet, zbirali njihova izročila in šege, pisali slovnice in slovarje, branili njihovo ozemlje in njihovo ureditev ter ustanavljali zveze domorodnih narodov. To je zgodovina, na katero smemo biti ponosni. Njim gre naše priznanje, naše spoštovanje in občudovanje ter naša hvaležnost. Vendarle sem se hotel v tej okrožnici rajši lotiti teme inkulturacije z vidika ne toliko evangelija, temveč karizme, da bi nakazal, *kako* moramo karizmo inkulturirati: na vsaki celini (Evropi, Ameriki, Aziji, Afriki, Oceaniji in digitalni celini); v vsaki okoliščini (družbeni, politični, kulturni in religiozni); v vsaki dejavnosti (formalni ali neformalni vzgoji, osnovnošolski, srednješolski in visokošolski, evangelizacijski, misijonarski ali socialno promocijski dejavnosti). To nam pove, zakaj je potrebno prizadevanje, da bi opozorili na merila, ki jih je nakazal don Bosko sam v svojih »spominih prvim misijonarjem«. Prav ti so namreč še naprej naša sklicevalna točka. Niti naslovljenci niti poslanstvo niti metoda nam ni dano na izbiro. Vse to nam je dano kot dediščina, ki naj jo osvojimo, čuvamo in razvijemo.

Rad bi sklenil z dvema navedkoma iz *posinodalne apostolske spodbude Posvečeno življenje*, ki sta tako zgovorna kakor zahtevna. Govorita prav o medsebojni obogatitvi med inkulturacijo in karizmo: »Izziv inkulturacije morajo posvečene osebe sprejeti kot poziv k rodovitnemu sodelovanju z milostjo, ko se približujejo različnim kulturam. To predpostavlja resno osebno pripravo, zrelo sposobnost razločevanja, zvesto sprejemanje neizogibnih meril pravovernega nauka, pristnost in občestvo s Cerkvijo. S pomočjo karizme ustanoviteljev in ustanoviteljic so se mnogi posvečeni znali približati različnim kulturam z enako držo kot Jezus, ki 'je sam sebe izničil tako, da je prevzel vlogo hlapca' (Flp 2,7), in s potrpežljivim in drznim naporom za dialog vzpostavili koristne stike z najrazličnejšimi narodi, s tem, da so vsem oznanjali pot odrešenja.«¹²⁰ In v naslednji točki je dodano: »Pristna inkulturacija pa prav tako pomaga posvečenim osebam, da živijo evangeljsko korenitost v skladu s karizmo lastne ustanove in značajem ljudstva, s katerim prihajajo v stik. Iz tega rodovitnega odnosa izhajajo življenjski slogi in pastoralni pristopi, ki se lahko izkažejo kot pristni

¹²⁰ Janez Pavel II., *Posinodalna apostolska spodbuda Posvečeno življenje* (1996), CD 65, 79.

zakladi za vso ustanovo, če bodo le dosledno skladni s karizmo ustanove in z zedinjajočim delovanjem Svetega Duha.«¹²¹

Skupaj z vami začenjam to triletno pripravo na dvestoletnico don Boskovega rojstva, ki bo morala za nas vse biti pristno duhovna, misijonarska, vzgojna in karizmatična prenova. Mariji Pomočnici, naši materi in vzgojiteljici, izročam vse in vsakogar od vas.

Pascual Chávez V.
vrhovni predstojnik

¹²¹ Janez Pavel II., *Posinodalna apostolska spodbuda Posvečeno življenje* (1996), CD 65, 80.

